

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри, к.політ.н., доцент
_____ **О.Л. Гільченко**

« _____ » _____ **20__** р.

**«Формування та реалізація інформаційної політики Європейського
Союзу»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти освітньо-
професійної програми
«Політологія. Політична аналітика та
експертиза»

Гостеві Діани Ігорівни

Науковий керівник: Трофименко М.В.,
к.політ.н., професор

Рецензент: Луцишин Г.І.

д.політ.н., професор, завідувач кафедри
політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська
політехніка»

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ **20__** р.

Маріуполь – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.....	11
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.....	38
Висновки до розділу 2.....	61
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОЛІТИК КРАЇН ЄС.....	64
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП.

Актуальність теми. В сучасному світі процеси глобалізації та регіоналізації вимагають становлення нового світового порядку, який характеризується протистоянням цих двох об'єктивних процесів світового розвитку. На зламі XX –XXI ст. країни світу поступово перейшли до розвитку постіндустріальної цивілізації, що супроводжувалось процесом переходу до нового типу соціальної організації. Початок XXI ст. ознаменував остаточне затвердження інформаційного суспільства. Поняття інформаційне суспільство означає суспільство, основою розвитку якого стає не матеріальне виробництво, а виробництво знань і інформації на базі передової інформаційної технології. Однією з найважливіших характеристик є інформативність, а для сучасної держави - рівень її інформаційного забезпечення, що впливає на всі процеси суспільного розвитку.

Таким чином, починаючи з сер. 90-х рр. XX ст., кардинальні зміни, що відбуваються в усьому світі, насамперед зміна характеру міжнародних відносин, становлення глобального інформаційного суспільства, поява нових викликів та загроз як глобальній, регіональній, так і національній безпеці, змусили переглянути пріоритети державної політики провідних країн світу та регіональних об'єднань. З виникненням нової структури самого поняття безпеки, усвідомлення нових викликів і загроз, що стоять не лише перед окремими країнами і народами, а й перед людською цивілізацією загалом, з'явилась природня потреба у нових формах суспільного управління та регулювання. Виникнення загроз інформаційного характеру змушує сучасні держави запроваджувати системне державне управління інформаційними процесами. Кожна країна або регіональне утворення, яке не хоче залишитися на узбіччі світового цивілізаційного розвитку, змушене розробляти і впроваджувати свою інформаційну політику.

Першим практичним кроком на шляху побудови інформаційного суспільства є усвідомлення на найвищому державному рівні необхідності інформатизації всіх сфер життя через проведення законодавчих та інституційних реформ. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, які б дозволили сприймати універсальний розвиток в якості одного з найважливіших пріоритетів державної політики стає основним. Без цих невід'ємних складових належного розвитку інформаційного суспільства, а відтак і держави як сучасної конкурентноздатної одиниці, що ставить перед собою високі цілі соціально-економічного зростання, прагне максимально вигідно інтегруватись у міжнародні структури та успішно виконувати взяті на себе зобов'язання, не може бути.

Насамперед, актуальність даного дослідження викликана, тим, що формування інформаційної політики держави на сьогоднішній день обумовлюється об'єктивністю зазначених процесів, про що свідчить наявність такої багаторівневої політики в Європейського Союзу, де вона реалізується на трьох основних рівнях – глобальному, регіональному (як спільна політика ЄС) і національному.

Об'єктом дослідження є інформаційна політика.

Предметом даного дослідження є процес формування та реалізації інформаційної політики ЄС.

Ступінь вивченості у спеціальній науковій літературі.

За основу класифікації історіографії дослідження узято проблемний принцип. Всю наукову літературу поділено на три групи.

До першої групи робіт віднесено дослідження з загальнотеоретичних та практичних питань інформаційної політики та безпеки, в яких аналізується формування концептуальних підходів, еволюція та складові цієї політики. До основних робіт цієї групи віднесено праці: Башук А.І. «Інформаційна політика» [4], Десятков О.С. «Інформаційне суспільство та проблема глобального ризику» [7], Дрейк У.Дж. «Розподілена інформаційна революція та глобальне інформаційне суспільство» [9], Забара І.М. «Сучасний

міжнародний інформаційний правопорядок: концептуальні підходи і питання періодизації» [11], Зернецька О.В. «Глобальна комунікаційна політика і демократичний розвиток» [12], Карпенко В.О. «Інформаційна політика та безпека» [15], Лайон Д. «Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії» [21], Макаренко Є. А. «Міжнародні інформаційні відносини» [27], Масмуді М. «Новий міжнародний порядок в галузі інформації і комунікації» [36], Почепцов Г.Г. «Інформаційна політика» [46], Клімушин П.С. «Електронне урядування в інформаційному суспільстві» [18], Качний О. С. «Електронне урядування як багатофункціональний інструмент державного управління в інформаційному суспільстві» [17] тощо.

Друга група робіт дає оцінку впровадженню та формуванню інформаційної політики в межах Європейського Союзу на регіональному рівні. Ґрунтовними в цій групі виступають роботи: Куренда Л.Д. «Окремі аспекти забезпечення інформаційної безпеки Європейського Союзу» [20], Лунь Ю.О. «Характеристика Європейських медіа-ресурсів в структурі інформаційних послуг ЄС» [23], Лунь Ю.О., Крап А.П., Овсіюк М.О. «Характеристика європейських медіа-ресурсів в структурі інформаційних послуг ЄС» [24], Макаренко Є. А. «Європейська інформаційна політика» [25], «Європейські комунікації» [26], Овсіюк М.О. Інформаційної політики ЄС у галузі медіа ресурсів [42] та ін.

Третя група представлена дуже не багаточисельними роботами з реалізації національних інформаційних політик країн-членів ЄС: Мельник М. «Державна політика у сфері розвитку інформаційного суспільства у Франції: перспективи для України» [38], Макаренко Є.А. «Політичні стратегії інформаційного суспільства: специфіка національних моделей» [35], «Європейське інформаційне суспільство: виклики ХХІ століття для країн Центральної та Східної Європи» [32], «Проблемний аналіз концепцій регіональної та національної інформаційної політики» [28].

Отже, історіографічна база дослідження є достатньою для вивчення процесу формування та реалізації інформаційної політики ЄС, проте ці наукові

праці дають лише основу для загального аналізу цієї політики. Майже зовсім відсутні роботи, які б розкривали національний рівень впровадження інформаційної політики країн-членів Європейського Союзу.

Метою роботи є – дослідити процес формування та реалізації загальної інформаційної політики Європейського Союзу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд **наукових задач**:

- вивчити і класифікувати за проблемним принципом наукові праці, в яких досліджуються питання інформаційного суспільства, ролі та місця інформації в сучасних суспільно-політичних процесах;
- дослідити нормативно-правову базу глобальних інформаційних відносин, інформаційної політики ЄС, динаміку її розвитку;
- проаналізувати інституційну основу формування інформаційної політики ЄС;
- розглянути механізм реалізації інформаційної політики ЄС на регіональному рівні;
- визначити особливості національних інформаційних політик країн Європейського Союзу.

Огляд джерельної бази. Джерельну базу умовно можна поділити на документи офіційного та неофіційного походження. У кожній з цих груп можна виділити ряд підгруп.

До документів офіційного походження належать міжнародно-правові документи, що регулюють відносини в інформаційній сфері не лише між країнами-членами ЄС, але й з „третіми” країнами (наприклад, Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства, резолюції та рішення ООН/ЮНЕСКО, і т.д.). У цих документах закріплені основні положення стосовно міжнародної інформаційної політики, формування ідеології глобального інформаційного суспільства, які на сьогоднішній день впливають як на міжнародну політику, так і на національні зовнішньо- і внутрішньополітичні доктрини.

Також до цієї групи джерел можна віднести законодавство Європейського Союзу в галузі інформації. Це, наприклад, базові документи ЄС, такі як «Ніщцький договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз» [41], «Договір про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів» [8], «План дій для становлення інформаційного суспільства. Доповіді Європейської Комісії Європейського Союзу» [45] та інші, які створюють підґрунтя для розвитку інформаційної політики та економіки, вдосконалення правової і регуляторної бази для інформаційного суспільства та реалізацію проектів із метою трансформації європейських інтеграційних процесів; документи, прийняті в рамках роботи Європейської Комісії, Європейського парламенту та їх комітетів, якими закріплюються основи регіональної інформаційної політики як спільної політики Європейського Союзу.

Також до цієї групи слід віднести національне законодавство країн-членів Європейського Союзу у сфері інформаційної політики, оскільки, незважаючи на те, що інформаційна політика відноситься до спільних політик ЄС, не можна не брати до уваги національні особливості країн-членів Європейського Союзу. Наприклад «Програма інформаційного суспільства уряду Франції» [47].

Нормативно-правову базу з реалізації інформаційної політики ЄС складають програми та проекти: «Резолюції/Рішення ЮНЕСКО: 1946-1989 рр.» [49], «Програми Ради Європи» [48] тощо.

До документів неофіційного походження можна віднести: статистичні матеріали, це, наприклад, доповіді Європейської Комісії, дослідження Євростату та інші.

Окрему групу джерел складають публікації у пресі, оскільки вони певним чином формують та відображають суспільну думку та суспільну дискусію з тих чи інших питань. Значну частину з них складають публікації в європейських періодичних виданнях, таких як: австрійська „Die Presse”,

французька „Le Figaro”, іспанська „El Pais”, британська „The Financial Times”, тощо.

Таким, чином, можна підсумувати, що джерелознавча база дослідження є досить специфічною, але загалом достатньою для вирішення поставлених задач та для розкриття сутності проблеми.

Характеристика методології дослідження визначається тим, що зазначена проблема є міждисциплінарною, що потребує запозичення методів ряду суміжних дисциплін, а саме: політології, міжнародних відносин, економіки, права, соціології, історії, тощо.

Дослідження опиралось на ряд теоретико-методологічних принципів: об'єктивності, історизму, системності.

В роботі було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: компаративний, порівняльного аналізу, хронологічний, структурно-функціональний, статистичного аналізу, аналізу та узагальнення.

Зазначені принципи реалізуються у комплексі з наступними підходами: діалектичний, системно-діяльнісний, соціологічний та структурно-функціональний.

На емпіричному рівні було застосовано три основні групи методів наукового пізнання: перша група – загальні методи дослідження, або методи аналізу ситуації, такі як спостереження, аналіз документів, порівняння. Друга група – експлікативні методи, які відзначаються точністю і конкретністю, в роботі було використано метод контент-аналізу та метод оцінювання SWOT аналіз задля проведення моніторингу преси основних європейських офіційних видань та ЗМІ. Третя група методів – конструктивні методи, пов'язані з ідеалізованим відтворенням реальності, до яких можна віднести моделювання, прогнозування та інші. Загалом, методичною основою дослідження є загальнонаукові принципи системності. У роботі використано також: метод індукції, метод аналізу і синтезу, компаративний та статистичний методи, як цього вимагав комплексний підхід до вивчення проблеми.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання матеріалів даного дослідження в процесі підготовки лекційних та семінарських занять з дисциплін «Європейські інтеграційні студії», «Регіоналізм та регіональні системи безпеки» «Інформаційні війни», «Політична комунікація» тощо. Також матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані для участі у наукових конференціях та у наукових публікаціях.

Апробація результатів роботи та публікації. Результати дослідження було апробовано в ході XI Всеукраїнської науково-практичної Інтернетконференції «Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу», яка відбулась 28 травня 2021 р. За її результатами була видана публікація, тези на тему «Розбудова інформаційної політики ЄС (національний, регіональний та глобальний рівні)».

Крім того, видана фахова наукова стаття у співавторстві «Інформаційна політика Європейського Союзу як фактор європейської інтеграції» у науковому журналі Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського «Politicus», який внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з політичних наук (спеціальність: 052. Політологія).

Характеристика змісту роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, який включає 120 найменування, з яких 64 іноземні джерела.

У першому розділі «Методологічні та теоретичні основи дослідження інформаційної політики ЄС» розглянуто методологію дослідження, визначено ступінь її вивченості в спеціальній науковій літературі та подано огляд джерельної бази дослідження.

У другому розділі «Механізм формування та реалізації інформаційної політики ЄС» проаналізовано глобальний рівень проблеми в рамках співробітництва з міжнародними організаціями, перш за ООН/ЮНЕСКО та

НАТО та регіональний. В аналізі механізму регіонального рівня розглянуто основні базові нормативно-правові документи ЄС, інституційне забезпечення та проекти й програми ЄС як механізм реалізації.

Третій розділ «Особливості формування національних інформаційних політик країн ЄС» присвячено аналізу національного рівня формування та реалізації інформаційної політики. За приклад узято Німеччину, Францію та країни Бенілюксу (Бельгія, Нідерланди, Люксембург).

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Домінуючою тенденцією розвитку світової цивілізації на межі ХХ-ХХІ століть є перехід до якісно нового типу соціальної організації суспільства, що включає інформаційну та мережеву природу, а саме відкритого інформаційного суспільства. Період ХХ сторіччя став часом занепаду індустріальної цивілізації, кризою наукової парадигми та можливістю зародження постіндустріальної парадигми.

Ключовий фактор постіндустріального розвитку – інформаційна революція, суть якої складається з якісних, революційних змін інформаційних і комунікаційних технологій. Інформаційна революція і, як наслідок, виникнення інформаційного суспільства та його наступної фази – суспільства, побудованого на знаннях, – починають кардинально змінювати не лише міжнародні відносини загалом, світову та національні економіки, а й життя людей та спосіб влаштування сучасного світу. Тобто відбувається поступовий перехід від традиційного до інформаційного суспільства. Якщо взяти до уваги традиційні суспільства, то наприклад у спеціалізованих інститутах отримання та обробки інформації тут мали потребу тільки органи управління, інші інститути суспільства були втягнуті тільки у спонтанний обмін інформацією. Тобто, традиційні суспільства відрізнялись високим ступенем закритості та ізоляваності. У суспільстві був відсутній інформаційний взаємообмін. На цьому фоні ми бачимо відмінності у сучасному інформаційному суспільстві, коли іде активний обмін інформацією на всіх рівнях суспільства, створюються різноманітні інститути, відповідальні за це тощо [49, 5]. Тому ця проблема на сьогоднішній день стала однією з головних для більшості міжнародних організацій, наукових та освітянських спільнот, ділових кіл і практично всіх освічених людей.

Інформаційний чинник здійснив у житті цивілізації за ХХ століття найбільш глибокі зміни за всю її історію: він об'єднав світ в єдину систему, яка функціонує в режимі реального часу. Ця єдність міжнародної спільноти носить формальний характер, втім засоби глобальної комунікації прагнуть до подальшої концентрації у міжнародному співробітництві. Значною ознакою глобальної ролі комунікації слід вважати швидке підвищення інформації як суспільної цінності і перетворення її у стратегічний ресурс людства. Як важливий стратегічний ресурс інформація відзначається унікальними властивостями: на відміну від фізичних ресурсів, вона при споживанні не скорочується, а швидко зростає. Велика кількість інформаційних ресурсів дає можливості використання їх в інтересах міжнародної спільноти та визначає інформацію як глобальну проблему цивілізації. У зв'язку з цим слід відзначити, що об'єктивно інформаційна політика стає реалією функціонування тієї чи іншої держави або державного утворення, тобто вона є складовою сучасної епохи як і поняття інформації, інформаційного суспільства і т.д.

Таким чином, ми бачимо, що вивчення таких понять як інформація, інформаційне суспільство і т.д., як з теоретичної, так і з практичної точки зору є дуже актуальним для кожної країни світу.

На сьогоднішній день є велика кількість наукових розробок щодо основних понять з даної тематики.

Поняття “інформація” використовується в усіх галузях науки, воно набуло багатозначності й інтерпретується залежно від сфери вживання. У перекладі з латинської «інформація» (information) – це роз'яснення, виклад [87], мова йде про відомості або їх сукупність, про предмети, явища та процеси, що відбуваються у навколишньому світі. Водночас, на сьогодні немає усталеного тлумачення цього терміну.

Отже, інформація є об'єктом багатofункціональним. Вона має приналежність майже до усіх сфера діяльності та забезпечує виконання різноманітних функцій і завдань, які постають перед багатьма суб'єктами,

зокрема, органами державної влади, міжнародними організаціями, органами місцевого самоврядування, соціальними утвореннями тощо.

Якщо розглядати інформацію в контексті інформаційного суспільства, то вона (інформація) разом із знаннями виступає головним продуктом і основою його функціонування. Функціонування інформаційного суспільства забезпечується розвитком інформаційної інфраструктури, одним з основних елементів якої є інформаційні ресурси. Інформаційні ресурси становлять собою документи в інформаційних складових (архівах, бібліотеках, фондах, банках даних, депозитаріях, музейних сховищах тощо) [56]; отже, вони відповідно, виступають джерелами інформації.

Слід відзначити, що наукові концепції постіндустріалізму та інформаційного суспільства набули політичної актуальності в останню чверть минулого століття та стали предметом гострих політичних дискусій на початку XXI ст., оскільки інформаційне суспільство якісно відрізняється від традиційного, оскільки тут головним фактором виступають не матеріальні фактори, а ідеальні – знання та інформація; це привернуло увагу дослідників міжнародних відносин, створило ґрунтовну базу для теоретичних та прикладних досліджень у галузі міжнародної інформаційної політики.

Серед них можна виділити три основні групи досліджень. До першої можна віднести основні загальнотеоретичні праці таких вчених, як Д. Белл, Л. Дракер, М. Махлупа, Л. Туроу, Дж. Гелбрайт та багатьох інших. Вони зосереджуються на дослідженні соціально-політичних аспектів становлення інформаційного суспільства. Основна позиція представників даної групи сходиться в тому, що людство вступило у нову еру – інформаційного суспільства, в основі якого закладена нова парадигма: суспільство базується у своєму розвитку й прогресивному поступі не на матеріальних, а на постматеріальних цінностях, основною серед яких є інформація, знання. Саме ця інформація докорінно змінює світ і зумовлює революційні зміни самих засад суспільного життя, політичної практики, а відтак інститут держави і державна влада поступово занепадають.

Так, наприклад, за визначенням Д. Белла, з першопочатку інформаційне суспільство розглядалося як „аналітична конструкція, а не картина специфічного конкретного суспільства, як певна парадигма, соціальна схема, яка виявляє нові мегатенденції соціальної організації і стратифікації у розвинутому західному суспільстві”[91, 483].

Слід відзначити, що поділяючи історію людського суспільства на три стадії – аграрну, індустріальну і постіндустріальну, Д.Белл намагався окреслити контури постіндустріального суспільства, багато в чому беручи за основу характеристики індустріальної стадії. Подібно до інших теоретиків індустріалізму (перш за все Т.Веблену), він трактує інформаційне суспільство як „організоване біля виробництва речей та машин для виробництва речей” [53].

Згідно з концепцією Д. Белла, у доіндустріальному суспільстві (також його називають традиційним) визначальним фактором розвитку виступало сільське господарство, а головними соціальними інститутами були церква і армія. Суспільство складається з великої кількості відносно ізольованих локальних структур. Індустріальне ж суспільство своїм визначальним фактором має промисловість, прогрес якої стимулює соціальні зміни, пов’язані з появою нових професій. Машинне виробництво витісняє ручний труд та збільшує продуктивність праці. Виробництво продукції орієнтовано на ринок, який поступово виходить за межі національних кордонів. Інтенсивно формуються демократичні інститути, починається процес урбанізації.

Д. Белл підкреслює, що поняття індустріального суспільства охоплює минуле різних країн, які можуть належати до протилежних політичних систем, у тому числі таких антагоністів, як СРСР та США. Саме індустріальний характер суспільства, за Д. Беллом, визначає його соціальну структуру, включно з системою професій та соціальні верстви. Водночас соціальна структура при цьому відходить від політичного та культурного виміру суспільства. На думку Д.Белла, зміни у соціальній структурі, які відбуваються у середині ХХ століття свідчать про те, що індустріальне суспільство еволюціонує до постіндустріального, яке повинно стати визначальною

соціальною формою ХХІ ст., перш за все у США, Японії, Радянському Союзі та західній Європі [91].

У якості основних рис постіндустріального суспільства Д. Белл виділяє наступні. Для постіндустріального періоду характерним став перехід від виробництва речей до виробництва послуг, причому послуг, що були пов'язані перш за все, з охороною здоров'я, освітою, науковими дослідженнями та управлінням. Така риса постіндустріального суспільства тісно пов'язана зі змінами у розподіленні занять: спостерігається зростання кількості інтелігенції, професіоналов та «технічного класу» (таку тенденцію можна побачити в зміні структури зайнятості, яка відбувається у індустріальний період). Якщо індустріальне суспільство це є організація машин та людей для виробництва речей, то центральне місце у постіндустріальному суспільстві, за Д.Беллом, займає знання, і притому знання теоретичне. "Звісно, знання необхідно для функціонування будь-якого суспільства. Але відмінною рисою постіндустріального суспільства є характер знання. Дуже велике значення для організації рішень та направлення змін набуває центральна роль теоретичного знання, яке передбачає першість теорії над емпіризмом та кодифікацію знань в абстрактних системах символів, котрі можуть використовуватися для інтерпретації різних сфер досвід. Будь-яке сучасне суспільство живе за рахунок інновацій та соціального контролю за всіма змінами, воно намагається передбачити майбутнє і здійснити прогноз [91].

Дуже важливу складову процесу перетворення теоретичного знання у джерело інновацій Д. Белл вбачав у виникненні галузей виробництва, заснованих на науці, таких як хімічна промисловість, обчислювальна техніка, електроніка, оптика. Також, визначною характеристикою постінформаційного суспільства, вважав Д. Белл, буде нова інтелектуальна технологія, яка буде використовуватися для прийняття управлінських рішень.

Постіндустріалістський підхід у класичному розумінні Д. Белла набув як чисельних прихильників, так і серйозних критиків. Радянськими дослідниками цей підхід був одразу відкинутий як підхід, який стверджує технологічний

детермінізм і намагається вирішити протиріччя капіталізму за рахунок розвитку техніки. Теза Д.Белла про рух СРСР (разом з США, Японією та країнами Західної Європи) до постіндустріального суспільства не могла бути прийнятою вже в силу того, що офіційна ідеологія передбачала побудову комуністичного суспільства і не мала потреби у такому понятті, як „постіндустріалізм”[90, 136].

Альтернативою белловському прикладу «аналітичного відділення» соціальної структури від політичної та культурної системи став підхід З. Бжезинського, який розумів у початку нової технічної ери нові можливості для дезінтеграції Радянського Союзу за умови відповідної політики американського уряду [94, 35].

Критичне відношення до теорій Д. Белла є характерним для ряду авторів, які висунули конкуруючі детерміністські концепції, в тому числі концепції інформаційного суспільства. Так, у комплексному, багатоплановому дослідженні, проведеному групою французьких спеціалістів у середині 70-х років і представленому у книзі С.Нора та А.Мінка „Комп’ютеризація суспільства. Доповідь Президенту Франції” виражено скептичне відношення до постіндустріалізму[117, 43]. Так, наприклад, основний недолік концепції Д.Белла один з французьких учених М.Постер знаходить у тому, що не дивлячись на видиме бажання Д. Белла обмежити сферу постіндустріального суспільства тільки рівнем соціально-економічної структури, він „на протязі всієї своєї роботи об’єднує в одну загальну дефініцію постіндустріального суспільства економічні, політичні і культурні фактори”, в результаті чого „визначення нових явищ стає визначенням суспільства загалом”. Його твердження, що „знання є незалежною змінною в постіндустріальному суспільстві, на основі якої визначаються інші змінні, такі як праця та капітал”, могло б, за думкою М. Постера, слугувати гіпотезою у дослідженні – однак Д. Белл представляє це твердження читачеві в якості висновку, „надаючи теоретичному доводу видимість вже доведеного факту”[70, 23].

Тобто, підсумовуючи, слід зазначити, що до першої групи дослідників віднесено концепції основних теоретиків інформаційного суспільства. Не заперечуючи актуальності і глибини наукових аргументів відомих дослідників, потрібно зазначити, що в їхніх розвідках наявна деяка ідеалізація західних суспільств та «національно-заангажований» підхід, який заважає об'єктивно оцінювати глобальні процеси.

В наступній групі ми умовно виділили праці таких вчених, як М.Кастельс, Ф.Уебстер, А.Даф, А.И. Ракітов, А. Тоффлер та інших, які розглядають теоретичні підходи до питання впливу інформаційного суспільства на розвиток економіки та на перетворення самої людини. Усі ці вчені погоджуються з тим, що в умовах формування інформаційного суспільства в усіх сферах (від економіки до політики та культури) найважливішу роль починає відіграти інформація. Велика кількість вчених вивчає вплив інформаційного чинника саме на розвиток економіки, оскільки економіка завжди є рушієм тих чи інших змін, які потім тягнуть за собою зміни в інших сферах.

На думку А.І. Ракітова, суспільство вважається інформаційним, якщо у суспільстві виробляється та функціонує доступна будь-якому індивіду, групі чи організації сучасна інформаційна технологія. Відбуваються радикальні зміни соціальних структур, наслідком яких виявляється розширення сфери інформаційної діяльності і послуг [71].

З думкою А.І. Ракітова співзвучні позиції таких вчених, як Ф.Уебстер, А.Даф, вони також відзначають, що відбувається перехід від економіки традиційного суспільства, заснованої на машинній промисловості до інформаційної економіки, або е-економіки, в основі якої лежить сфера послуг та інформаційна складова.

Таким чином, вчені даної групи погоджуються з тезою, що структурні зрушення виробничих сил, які зазнало світове господарство 1970-1980-ті рр. у зв'язку з переходом до новітніх технологій, призвели до того, що виник принципово новий тип соціальних відносин, а саме інформаційний тип.

З'явилася нова парадигма виробничого процесу, ключову рису якого становить не просто інформація, а нова економічна категорія, що отримала назву інформаційний ресурс. Від засобів використання такого виду ресурсів залежать темпи науково-технічного та техніко-економічного розвитку держави. Базою їх виробництва та використання стає інтелектуально-духовний потенціал держави, який врешті-решт стає головним фактором, що має і надалі визначати рівень та динаміку розвитку держави [70].

Такий стан речей кардинально змінює і соціальну структуру суспільства. Так, А. Тоффлер вводить у науковій дискусії поняття «нової соціальної структури», базою якої є не відношення форм власності, а інтелектуальна кваліфікація. Він визначає цей прошарок населення як „когнітаріат” і передрікає йому роль структурного детермінатора у майбутньому. В науці існує концепція датакратії, згідно з якою функції соціального управління в політиці, економіці та суспільному житті повинні в близькому майбутньому перейти до висококваліфікованих фахівців інформаційної сфери [71].

В свою чергу, А. Тоффлер зазначає, що світовий виробничий процес включає в себе дві якісно нові обставини: по-перше, це перетворення інформаційної сфери в провідний сектор економіки з фундаментальності продукту, кількості зайнятості населення, впливу на виробничий процес тощо, а по-друге, об'єктивізм вартості інформації, зокрема важливість самоконтролю провідної товарної продукції. Через це інформаційна сфера поступово стає фундаментом усіх видів економічної діяльності починаючи фінансово-кредитних операцій до промислового і сільськогосподарського виробництва, оскільки вона виконує головну функцію інформаційного забезпечення господарської діяльності та керівництво нею. Таким чином, ключовим чинником, який забезпечує життєдіяльність сучасного розвиненого суспільства є інформація. Через це, сучасне матеріальне виробництво набуває розвитку в принципово нових умовах, серед яких наростаюче вичерпування природних ресурсів, екологічні проблеми, демографічний дисбаланс, нерівномірність економічному та інформаційному розвитку різних держав

світу. Все це поглиблюється прискореним розвитком високих наукових технологій та інформаційних процесів в розвинутих країнах світу [71].

Подібні кардинальні зміни дозволяють вченим у наковій дискусії говорити про становлення у світі “нової економіки”. Чіткого визначення для даного терміну ще не вироблено, але більшість дослідників сходяться у тому, що ядром та рушійною силою “нової економіки” стають саме інформаційні технології.

Багатоаспектний аналіз фундаментальних цивілізаційних процесів, обумовлених принципово новою роллю в сучасному світі інформаційних технологій, здійснено у дослідженні М. Кастельса. Висновки автора обґрунтовано в результаті аналізу даних національних та міжнародних статистичних інститутів, на підставі економічних і соціологічних досліджень інших науковців, на власних масштабних польових дослідженнях (М. Кастельс проводив дослідження у США, Японії, Тайвані, Південній Кореї, Гонконзі, Китаї, Західній Європі, Російській Федерації). У результаті було сформульовано цілісну теорію, яка уможливує оцінку фундаментальних наслідків впливу революції в інформаційних технологіях на всі сфери життєдіяльності цивілізації, на глобальний світ. Автор, досліджуючи появу нової універсальної соціальної структури, яка проявляється в різних формах залежно від різноманітності культур та інститутів, зазначає, що ця нова соціальна структура асоціюється з появою нового способу розвитку – інформаціоналізму, який сформувався під впливом перебудови капіталістичного способу виробництва наприкінці ХХ ст. М.Кастельс пов'язує розвиток нових інформаційних технологій із трансформацією капіталізму в інформаціоналізм. За М. Кастельсом, суспільства організуються навколо цивілізаційних процесів, структурованих та історично детермінованих у відносинах виробництва, досвіду і влади. При цьому детально пояснюється сама система понять, їх взаємозв'язок, взаємодія із соціальними ідентичностями. Характеризуючи такі способи виробництва, як капіталізм та етатизм (соціалізм), М.Кастельс підкреслює, що склався омолоджений

інформаціональний капіталізм, який використовує нові способи розвитку [103, 105].

Визначальною рисою нового суспільства та його головним ресурсом він вважав інформацію. За теорією інформаційного суспільства М. Кастельса, головною проблемою є протиставлення двох категорій, а саме інформаціональне суспільство та інформатизоване суспільство. Необхідність такої диференціації обумовлюється якісно новим етапом цивілізаційної еволюції, специфічною формою соціальної організації. Завдяки збиранню, обробці та поширенню інформації, фундаментальною основою виробництва і влади, фундаментальною основою яких вони стали та внаслідок нових технологічних умов, що виникли в цей період. Інформаційна парадигма визначає всі процеси в сучасному суспільстві – накопичення знань, економічну продуктивність, реалізацію політичної та військової влади, комунікацію мас-медіа. М. Кастельс вважає, що всі важливі сфери життєдіяльності цивілізації перебувають під впливом капіталістичного інформаціоналізму, що всі спільноти в різній формі і на різних рівнях характеризуються як інформатизовані, враховуючи національні інституційні моделі [103].

На відміну від світової економіки, суть якої, за Ф. Броделем та І. Валерстайном, полягає в тому, що процес накопичення капіталу відбувається по всьому світові, глобальна економіка визначається М. Кастельсом як „економіка, здатна працювати як єдина система в режимі реального часу в масштабі всієї планети”. Такого підходу до економічної глобалізації у світовій науковій літературі до М. Кастельса не було. М. Кастельс уточнює термін „інформаціональна економіка”, вживаючи поряд терміни «глобальна/інформаціональна». За цим стоїть авторський концептуальний підхід до аналізу цивілізаційних процесів. На думку науковця, глобальна мережа стала результатом революції в галузі інформаційних технологій, яка створила матеріальну базу глобалізації економіки. Нові інформаційні технології виступають не просто інструментом для дії, а й процесами для розвитку, тобто інтелектуальний потенціал прямо виступає матеріальною силою, а не просто

елементом виробничої системи. Інформаційно-технологічна революція, нові технології миттєво охоплюють простір усієї планети, вказує М. Кастельс, швидкість технологічної дифузії є вибірковою – і соціально, і функціонально; нерівномірність доступу для індивідуумів, країн, регіонів визначає критичні загрози диспропорції у сучасному світі, що може призвести до виключення цілих національних і навіть континентальних економік із світової інформаційної системи, і, відповідно, із світової системи розподілу праці. Автор розвиває теорію двох типів конкурентності: національної і глобальної, підкреслюючи, що виникають нові форми втручання держави в економіку, пов'язані з чіткими стратегіями, підтримкою технологічного розвитку і конкурентноздатності своїх національних галузей, свого приватного сектору. Таким чином, інформаційна політика виступає ключовим інструментом конкурентноздатності на світових ринках. Теорія інформаційного суспільства, в якому соціальні і технологічні форми даної соціальної організації пронизують усі сфери діяльності, викликала неоднозначну оцінку в науковому середовищі [103, 139].

Характеризуючи працю М. Кастельса, президент Лондонської школи економіки Е. Гіденс зазначив, що «це видатне наукове дослідження із соціальної та економічної теорії, найбільш значима спроба порівняно з будь-якими іншими описати екстраординарні зміни, що відбуваються нині у соціальному світі» [100, 117]. Натомість В. Іноземцев вважає, що концепція «інформаційного суспільства» М. Кастельса потребує відповідності тенденціям сучасної епохи, яка, на його думку, має яскраво виражений перехідний характер, і тому обумовлює інші підходи до узагальнення процесів і явищ [62, 98].

Таким чином, ми бачимо, що велика кількість науковців розуміють об'єктивність процесів, які відбуваються в сучасному світі, перш за все процесу глобалізації, саме тому вони не відкидають первинного значення розвитку економіки, але й визнають необхідність її адаптування до нових умов сучасного світу та визнають, що процес побудови інформаційного суспільства не закінчений, а знаходиться на стадії формування.

Третя група досліджень присвячена окремим проблемам постіндустріального суспільства і формулювання нової концепції глобальної цивілізації. Серед них можна виділити наукові праці Ф. Фукуями «Кінець історії», «Довіра», в яких розкрито нетрадиційні погляди автора на проблему сучасної соціальної еволюції, глобалізації міжнародного розвитку і визначено перспективні тенденції прогресу на основі нового технологічного укладу [98, 10]; Т. Сакаї «Вартість», що створюється знаннями, або історія майбутнього», в якій проаналізовано процеси технологічного розвитку і вдосконалення інформаційних технологій, трансформацію світового господарства, наслідки інформаційного прогресу для мотивації діяльності окремих країн і спільнот [22]; Л. Едвінсона, визнаного в світі експерта з проблеми «інтелектуального капіталу», в роботі якого «Інтелектуальний капітал» визначено відмінності господарської системи, заснованої на виробництві і використанні інтелектуального капіталу як важливої складової нової інформаційної економіки (економіки знань); Р. Інлегарта «Культурні трансформації у зрілому індустріальному суспільстві» та «Модернізація і пост модернізація», в яких досліджуються зміни систем ціннісних орієнтацій індивідів у найбільш розвинутих суспільствах і осмислення впливу цих трансформацій на поляризацію сучасного світу та процеси, які в ньому відбуваються [112].

Ці дослідження мають деякі спільні риси, а саме: вони присвячені найбільш актуальним проблемам життєдіяльності сучасної світової спільноти, ролі соціально активної особистості у процесах трансформації; прогностичному моделюванню відносин у новому «інтелектуальному» суспільстві. Поєднання загальнотеоретичних і прикладних проблем у рамках даної сфери досліджень уможливорює значимі для розвитку теорії висновки та узагальнення.

Так, наприклад, у дослідженнях С. Хантінгтона викладено в обґрунтованій формі погляди науковця на баланс сил у сучасному світі. Його прогностична модель впливу релігійних, етнічних, лінгвістичних та інших чинників, пов'язаних із традиціями і самобутністю народів, на світову політику отримала підтвердження в реальних світових процесах. Теоретичні проблеми становлення,

розвитку та глобалізації цивілізацій розглядаються в контексті економічних і соціокультурних складових суспільного життя, що надає гіпотезам і висновкам дослідження глибоко аргументованого характеру, цілісного сприйняття прогностичної моделі [110].

Європейські дослідники і теоретики інформаційного суспільства, осмислюючи глобальні політичні зміни, кризу традиційних ідеологій, відзначали необхідність пошуку нових філософських, соціологічних і політичних концепцій. Британський дослідник К. Спаркс, аналізуючи кризу соціалістичної суспільної системи, наголошував, що перехід на новий постіндустріальний рівень розвитку та трансформація традиційних моделей та систем, об'єднує східні та західні суспільства, зокрема їх інтелектуальний потенціал. Тому як сучасне інформаційне суспільство не визнає національних кордонів, отже глобальна комунікація повинна сприяти поглибленню взаєморозуміння між усіма спільнотами [116].

Е. Гіденс, характеризуючи суспільно-політичні зміни наприкінці ХХ століття, так само як і А. Тоффлер, об'єднував ознаки сучасної доби, а саме інформаційну, електронну еру, як «інтелектуальну цивілізацію». Перехід до інформаційного суспільства Е. Гіденс характеризує як сучасну стадію розвитку більшості розвинутих країн світу, а процеси переходу постсоціалістичних країн відзначаються складними і комплексними трансформаціями, включають як національні (індивідуальні) чинники, так і тенденції глобальних масштабів [102].

Тобто, можна підсумувати, що більшість дослідників виокремлюють різні особливості функціонування інформаційного суспільства, тобто одні й ті самі процеси можуть досліджуватися з різних сторін, також не можна відкидати фактор певної суб'єктивності в науці.

Слід також зазначити, що у сучасних вітчизняних дослідженнях окремі теоретичні та практичні аспекти формування інформаційного суспільства та участі в цьому процесі держави розглядають В. Ю. Биков, О. В. Гриценко, В. Ф. Іванов, О. В. Литвиненко, Є.А.Макаренко, І. В. Огірко, Г. Г.Почепцов, В. П. Тронь, П. А. Цегольник, О. С. Шевчук, С.А. Чукут, В.І. Хомяков та інші.

Таким чином, виникнення самого поняття інформаційної політики викликане докорінними цивілізаційними змінами, що включають розмивання поняття суто національного фактору та життя традиційного суспільства, ґрунтуються на усвідомленні переходу до інформаційного суспільства (суспільства, заснованого на знаннях, а не на матеріальному виробництві). Таке змінене глобалізоване суспільство стикається з новими видами загроз, протистоїть новим викликам і, природньо, вимагає нових форм управління. Це і пояснює той факт, що протистояння інформаційним загрозам породжує необхідність інформаційної політики як галузі державної політики.

Як і будь яка інша галузь, інформаційна політика має свою структуру, нормативно-правову базу, понятійний апарат і механізм реалізації. Дослідження інформаційної політики як інструменту досягнення\забезпечення зовнішньополітичних інтересів держави в загальнотеоретичному розумінні, потребує детермінування всіх складових, всієї структури цього явища.

Якщо надати найбільш загальне визначення терміну «глобальне інформаційне суспільство», то це нове планетарне співтовариство, засноване на інформації, знаннях, інтелектуальних ресурсах, нова політична, соціально-економічна і технологічна система в еволюції цивілізації. В свою чергу, міжнародна інформаційна політика це узгоджена стратегія міжнародного співробітництва на багатосторонній основі в галузі інформації та комунікації, інших сферах міжнародних відносин, основною складовою яких виступає глобальна комунікація. Головними напрямками міжнародної інформаційної політики є сприяння міжнародному співробітництву в комунікаційній сфері, заохочення до міжнародного обміну інформацією незалежно від кордонів і рівноправна участь у міжнародних інформаційних потоках, забезпечення права глобальної спільноти на вільне вираження поглядів, свободу слова і засобів масової комунікації, використання глобальної економічної інтеграції на основі міжнародної інфоінфраструктури в національних інтересах, об'єднання інтелектуальних ресурсів для прогресивного розвитку

цивілізації, що вказує на універсальні підходи до розуміння глобальних процесів та змін у міжнародній системі взаємовідносин [70, 16].

Таким чином, ми можемо підвести підсумок, що інформаційна революція наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. змінила характер міжнародних відносин і стала геополітичним фактором, який змінив відносини між основними центрами сили у світі, різними регіонами світу та державами, які стають все більш взаємозалежними. Також інформаційна революція стала причиною проблем, пов'язаних з інформаційною безпекою та виникнення нових загроз як для глобальної, так і для регіональної безпеки.

Слід зазначити, що на противагу процесам глобалізації та уніфікації, формуванню глобального інформаційного суспільства, економіки і т.д. об'єктивно розвивається процес регіоналізму. Якщо раніше держава, відстоюючи національні інтереси конкурувала з іншими державами, то зараз вони змушені об'єднуються в регіональні спільноти з метою посилення власного потенціалу, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність регіону і протистояти з одного боку процесам глобалізації, а з іншого – конкуруючим регіональним об'єднанням. Як приклад можна навести Францію та Німеччину, які з заклятих ворогів перетворилися на союзників по регіональному об'єднанню. Таким чином, зміни у цивілізаційній структурі світу тягнуть за собою нові виклики та загрози, а це в свою чергу змушує змінювати структуру безпеки, як на глобальному, так і на регіональному та національному рівнях.

Концепція міжнародної інформаційної безпеки визначає критичні структури, які, в першу чергу, зазнають впливу в умовах інформаційного протистояння. Найбільш вразливими вважаються політична, суспільна, економічна, військова, науково-технологічна, духовна сфери життєдіяльності суспільства (існують інші класифікації).

У політичній сфері інформаційна безпека стосується всіх елементів політичної структури держави та суспільства: структур підготовки та прийняття політичних рішень, структур управління місцевої та регіональної влади, структур виборчих систем, інформаційно-телекомунікаційних урядових систем

спеціального призначення. Так, наприклад, перебіг міжнародних інформаційних операцій "Спільні зусилля" (1996 р.), "Союзницька сила" (1998 р.) свідчать про інтенсивний психологічно-пропагандистський тиск на політичного лідера Югославії С. Мілошевича та політичні структури країни з метою дискредитації югославського керівництва та заміни, як наголошувалося у зверненнях до населення СФРЮ, "військового злочинця" і передачі його Міжнародному трибуналу. За розпорядженням президента США Б. Клінтона, було здійснено ряд інформаційних заходів на підтримку югославської опозиції, зокрема, президента Чорногорії М. Джукановича, поїздки якого до західних держав та критичні висловлювання щодо політичного курсу Белграду широко висвітлювались і підтримувались у світових засобах масової комунікації. Політичною перевагою США та країн НАТО, дипломатичним виміром інформаційної могутності коаліції стало підписання Дейтонської угоди по Боснії (1996 р.), врегулювання політичного і збройного конфлікту в Македонії (2001 р.), де політична влада на чолі з Б. Трайковскі погодилася на внесення змін до Конституції країни для вирішення гуманітарних проблем албанської меншини. Ідеологічна операція "Perestroika" (1980-1990 рр.) підтвердила стратегію глобальних інформаційних операцій США у забезпеченні лідируючих позицій в системі міжнародної безпеки та світової політики. За словами Б. Клінтона, США, вплинувши на ідеологічні основи СРСР, вивели із війни за світову гегемонію державу – основного конкурента Америки, а наступні інформаційно-психологічні операції та політичні рішення були спрямовані на встановлення західної моделі демократії у нових суверенних державах Центральної та Східної Європи. Відомі також інформаційні операції проти політичних лідерів та політичних режимів на Гаїті, в Афганістані, Індії, Індонезії, Африці та на Близькому Сході. США здійснили потужний інформаційний вплив на світову громадську думку, виступаючи з жорсткими політичними заявами щодо президентських виборів у Республіці Беларусь (2001 р.). У заяві Білого Дому підкреслено, що "Лукашенко як останній диктатор Європи не лише викрав вибори у

білоруського народу, він викрав у народу можливість повернутися на шлях демократії і ринкової економіки", тому США будуть співробітничати з європейськими союзниками та міжнародними організаціями для захисту демократії і верховенства права в Беларусі різними засобами [70].

Корпоративні війни в інформаційній сфері позначені інтенсивним злиттям ТНК, домінуванням в інформаційному секторі світової економіки групи інформаційно-розвинутих країн, використанням стратегії інформаційного імперіалізму та значним обмеженням розвитку економічної системи країн незахідної цивілізації. Діяльність корпорацій Японії на ринку високих технологій за участю "Номура ресерч", (філіали якої у всіх країнах світу відстежують ринок високих технологій, інтелектуальної власності та ноу-хау), стала однією із складових потужного економічного зростання країни в повоєнний період і жорсткої конкуренції на міжнародній арені із застосуванням маніпулятивних технологій мас-медіа для дискредитації потенційних конкурентів.

Суспільна сфера є найбільш чутливою для інформаційного впливу, тому що включає систему формування громадської думки, структуру засобів масової комунікації, інформаційно-організаційні структури політичних партій, громадських рухів, національно-культурних та релігійних інституцій, структури забезпечення основних прав і свобод, плюралізму і незалежності виявлення поглядів, вільного обміну ідеями та інформацією. Так, в рамках операції НАТО «Союзницька сила» було застосовано засоби впливу проти інфоінфраструктури Югославії, системи формування громадської думки, починаючи від бомбардування телерадіостанцій, жорсткого контролю національного інформаційного простору, заборони на мовлення в аналоговому форматі до заміни і виведення інформаційного простору за межі національної території за допомогою технологій Internet і завершуючи створення нової інформаційної реальності для національного суспільства.

Сербський парламент у відповідь на загострення косівської кризи прийняв Закон «Про суспільну інформацію», по якому було заборонено

трансляцію зарубіжних програм на території країни через національні канали комунікації. Вводилися дискримінаційні штрафи, заборонялася інформаційна та професійна діяльність серед таких засобів масової комунікації, як «Danas», «Nasa Vorba», «Dnevni Telegraph», «Europ/Janin». Такий перебіг подій виявив нові форми, методи та елементи інформаційних озброєнь та відзначив, що в умовах конфлікту досконале управління інформаційними кампаніями обумовлює успішний результат.

Відповідно до критичних сфер міжнародного співробітництва класифікуються певні загрози для інформаційної безпеки. Існують різні типи загроз, серед яких можна виділити: інформаційно-технологічні, інформаційно-комунікаційні та інформаційно-психологічні. Інформаційні загрози реалізуються через неправомірні дії стосовно використання інформації, через невідповідність інформаційної політики, неточність у засобах інформування громадськості та ЗМІ. Отже, використання маніпулятивних технологій, тенденція до модифікації інформаційних ресурсів, формування викривленої інформаційної реальності, призводить до погіршення глобального інформаційно-психологічного середовища, трансформації ціннісних орієнтацій суспільства як складових міжнародної інформаційної політики [73, 64].

Таким чином, ми бачимо, з якою кількістю нових загроз безпеці стикається сьогодні кожна країна, та кожне державне утворення світу. Через це виникає нагальна потреба для кожного державного утворення у розробці своєї інформаційної політики для того, щоб адекватно реагувати на нові виклики інформаційної епохи.

Підходи країн різних регіонів світу до цих проблем є досить різними та мають досить велику кількість відмінностей. Для цього є велика кількість суб'єктивних причин, таких як традиції суспільного життя, особливості структури влади та відносин влади та суспільства. Так, американо-англійська модель визначається загальною концепцією соціально-економічного розвитку, яка передбачає переваги приватного сектору над функціями держави в усіх напрямках

розвитку суспільства. Американсько-англійська модель передбачає інтенсивний розвиток електронних комунікацій для встановлення соціальних, політичних, культурних зв'язків у суспільстві. Проблема поширення універсальних послуг має важливе значення в програмах інформаційного суспільства США та Великої Британії, вона вирішується за допомогою стратегії поліпшення якості інформаційних послуг, виваженої цінової політики, соціальної орієнтації суспільства. Специфічною рисою американсько-англійської моделі інформаційного суспільства є вплив чинного законодавства на розвиток перспективних галузей економіки.

Становлення інформаційного суспільства обумовлює і диференціює трудове право, авторське право, право інтелектуальної власності, соціальний захист населення. У культурній сфері США і Велика Британія мають різні стратегії. Північноамериканська модель (США, Канада) стимулює діяльність аудіовізуальної промисловості і ринку розважальних відео послуг за запитами населення. У Великій Британії поділяють культурну стратегію континентальної Європи – збереження культурної ідентичності і самобутності націй, створення європейської культурної спадщини, забезпечення культурних прав національних меншин [31, 45].

Водночас, європейська модель інформаційного суспільства вирізняється стратегією європейської інтеграції, та базується на тезі про «об'єднану Європу», пошуками рівноваги між контролем держави та стихією ринку, поєднанням державних інтересів у прагненнях приватного та корпоративного бізнесу. Характерними рисами європейської моделі є варіативність та політична спрямованість програм побудови інформаційного суспільства для різних держав, які обумовлені новою європейською геополітикою, становленням інформаційної економіки, різними можливостями постіндустріального розвитку. В рамках європейської моделі виокремлюють західноєвропейську, скандинавську, центральноєвропейську та східноєвропейську стратегії.

Загалом, політична стратегія ЄС забезпечує провідну роль кожної держави в перехідний період, і виступає гарантом інтересів суспільства в умовах становлення інформаційної економіки та розширення сфери інформаційних послуг на всіх рівнях життєдіяльності країни. Програми становлення інформаційного суспільства активно реалізуються в західноєвропейських країнах таких як Франція, Іспанія, ФРН, Бенілюкс, у країнах Північної Європи – Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії. Відповідні стратегії національної політики розроблено в країнах Центральної і Східної Європи – Польщі, Угорщині, Чехії. Наразі проблема приватизації телекомунікацій для більшості європейських країн є вирішеною, дискусії ведуться щодо політики лібералізації телекомунікацій, де простежуються різні підходи – від централізованого розвитку інфраструктури (Франція) до часткової (ФРН, Італія, Іспанія) або повної лібералізації (Велика Британія, Швеція, Данія, Фінляндія) і забезпечення лідерства в світовому і європейському розподілі праці [19, 5].

Таким чином, слід відзначити основні особливості. Перш за все, інформаційна політика ЄС відноситься до спільних політик Європейського Союзу, та реалізується на трьох основних рівнях – на глобальному рівні, на рівні ЄС та на рівні окремих держав. По-друге, інформаційна політика ЄС знаходиться у стадії свого формування та змінюється зі зміною загроз та викликів інформаційної доби.

Дослідження проблем та умов формування інформаційної політики Євросоюзу, потребувало комплексного вивчення нормативно-правової бази, на якій вона здійснюється. Класифікуючи використані джерела, їх умовно можемо поділити на групи, згідно із загальноприйнятим принципом розподілу за походженням: документи офіційного та неофіційного (статистика, матеріали періодичної преси, інтерв'ю політиків та експертів) походження. В кожній з цих груп можна виділити ряд підгруп.

До документів офіційного походження належать міжнародно-правові документи: наприклад, Окінавська Хартія глобального інформаційного

суспільства; резолюції ООН, наприклад, Резолюція, прийнята ГА ООН «Розвиток у сфері інформації та телекомунікації в контексті інформаційного суспільства», резолюції та рішення ООН/ЮНЕСКО стосовно інформаційного суспільства і т.д.

У вищезазначених документах закріплені основні засади та проблеми міжнародної інформаційної політики, формування ідеології інформаційного суспільства, які на сьогодні впливають на міжнародне середовище та змінюють як міжнародну політику, так і національні, зовнішньо- і внутрішньополітичні доктрини.

Окремо до цієї групи джерел можна віднести законодавство Європейського Союзу в галузі інформації. Тут можна виділити базові документи ЄС, такі як Маастрихтський договір 1992 року, Лісабонський договір 2000 року та інші, які створюють підґрунтя для розвитку інформаційної економіки, конкурентоспроможності Європи на світових ринках, вдосконалення правової і регулятивної бази для інформаційного суспільства та реалізацію проектів із метою трансформації європейських інтеграційних процесів; документи, прийняті в рамках роботи Європейської Комісії, Європейського парламенту та їх комітетів, якими закріплюються основи регіональної інформаційної політики Європейського Союзу. Це, наприклад, доповідь «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради ЄС» (відома у науковій літературі як доповідь М. Бангеманна), революційний документ Європейської Комісії «Біла Книга. Зростання, конкурентоспроможність, зайнятість: виклики та стратегії XXI століття», де визнається важливість ідеології інформаційної цивілізації, ефективність розвитку на основі нових комунікаційних технологій та інші.

Третю групу складає національне законодавство країн-членів Європейського Союзу у сфері інформаційної політики. Оскільки незважаючи на те, що інформаційна політика відноситься до спільних політик ЄС, не можна не брати до уваги національні особливості країн-членів ЄС.

До документів неофіційного походження можна віднести: статистичні матеріали, матеріали соціологічних опитувань, думки експертів. Значну частку джерел з даної теми складають статистичні матеріали, які через абсолютні показники дозволяють простежити динаміку розвитку країн-членів ЄС в інформаційній сфері та проаналізувати ефективність чи неефективність запровадження тих чи інших стратегій у життя.

Слід зазначити, що в умовах формування інформаційного суспільства змінюється і характер джерел, які науковці можуть використовувати в процесі дослідження, так, велику групу джерел складають публікації у пресі, в яких подається два типи інформаційних повідомлень – оперативна (новинна) інформація, та аналітичні коментарі й оцінки експертів чи політиків щодо окремих процесів чи тенденцій розвитку. Формат такого типу джерел обумовлює їх особливість – вузько-проблемну спрямованість на висвітлення конкретної події чи явища, без, як правило, комплексної оцінки процесу.

Окрім того, що в періодичній пресі можна віднайти численні інтерв'ю, огляди, спогади, роздуми тощо (тобто, матеріали, що впливають на формування суспільної думки), ЗМІ фіксують ще й саму громадську думку на проблему. Для того, щоб віднайти цей суспільний погляд і стратегії необхідно правильно сформулювати запитання, які мають бути поставленими до цієї групи джерел. Власне, самі ЗМІ в інформаційному суспільстві вступають у відносини суб'єктності у всіх суспільних процесах. Ця обставина пояснює причину, з якої сьогоднішня наука розглядає публікації в періодичних виданнях як самодостатнє джерело для наукових досліджень, оскільки сьогодні людство перебуває на порозі нового етапу розвитку – переходу до ери інформації, якій притаманне створення глобального інформаційного простору. Важлива роль інформації і інформаційних систем, вплив інформації на виробництво, управління, життя людей – ось два основні чинники, що характеризують перехід людства до нового етапу свого розвитку.

Відзначимо, що основні геополітичні успіхи країн світу сьогодні визначаються не тільки і не стільки їх військовою або економічною

потужністю, а перш за все здатністю володіти інформаційними потоками, формувати вигідний інформаційний простір і контролювати його.

Це пояснюється властивостями інформації, такими як її невичерпність, простота доступу для необмеженої аудиторії, здатність інформації безперешкодно долати кордони, можливість доступної ретрансляції будь якою мовою, тощо.

Значну частину джерельної бази складають аналітичні дослідження в європейських періодичних виданнях, таких як: австрійська «Die Presse», французька «Le Figaro», іспанська «El Pais», британська «The Financial Times» тощо.

Взагалі, інформаційна політика як наукова дисципліна є галуззю соціальної інформаціології, її соціально-політичною складовою, і в даному аспекті інформаційна політика є інформаціологією ЗМІ, яка розглядає, як ЗМІ формують ідеологічні, політичні, економічні та інші погляди, знання та оцінки, які впливають на побут, культуру, поведінку та всі сторони життя людей. Як зазначає Д. Попов, «найбільш важливим аспектом предмета інформаційної політики, яка виступає в якості особливого напрямку соціальної інформаціології, є дослідження закономірностей розвитку інформаційних процесів як одного з процесів соціальних» [82].

Таким, чином, можна підсумувати, що джерелознавча база дослідження є досить специфічною, але загалом достатньою для вирішення поставлених задач та для розкриття сутності проблеми.

Методологічні засади наукового дослідження. Виходячи із міждисциплінарного характеру даного дослідження, для досягнення поставленої мети і виконання наукових завдань у роботі використано комплекс принципів, які включають як загальнонаукові, так і спеціалізовані (політологічні) підходи та методи. Зокрема, дослідження опиралось на ряд теоретико-методологічних принципів: об'єктивності, історизму, системності.

Принцип об'єктивності направлений на вивчення об'єктивних закономірностей, які визначають формування і реалізацію інформаційної

політики Європейського Союзу в регіональному вимірі; врахувати фактори, які впливають на формування національних моделі цієї політики з точки зору викликів, які безпосередньо загрожують європейській інформаційній безпеці.

Принцип історизму передбачає розгляд факторів, що впливають на формування і впровадження інформаційної політики в європейському регіоні у взаємозв'язку і взаємозумовленості конкретно історичних обставин, із врахуванням міжнародних, соціально-економічних, суспільно-політичних та соціокультурних умов і тенденцій розвитку країн-членів ЄС.

Одним із базових для дослідження є принцип системності, який передбачає, що формування національного рівня інформаційної політики країн-членів ЄС та комплексної інформаційної політики Європейського Союзу є системою, що являється підсистемою системи вищого порядку – глобальної інформаційної політики. Оцінити властивості процесу сучасної трансформації інформаційної політики в європейському регіоні можливо лише з позиції загальної системи, оскільки її складові і ті процеси, що відбуваються в ній взаємозумовлені внутрішніми і зовнішніми чинниками. Цей принцип дає змогу дослідити європейську інформаційну політику в усій сукупності її прямих, зворотних та ієрархічних зв'язків, виділити його основні системні ознаки (структуру органів, мету і зміст діяльності, принципи формування, засоби і форми реалізації).

Зазначені принципи реалізуються у комплексі пізнавальних підходів і методів. Базовими є наступні підходи: діалектичний, системно-діяльнісний, соціологічний та структурно-функціональний.

Діалектичний підхід полягає у вивченні суперечностей між країнами лідерами Європейського Союзу – Німеччиною, Францією та Великобританією (до початку процесу її виходу з ЄС) щодо принципів подальшого розвитку організації та вироблення єдиної інформаційної політики в європейському регіоні. Ці суперечності мають визначати характер і спрямованість процесу формування інформаційної політики ЄС, структуру системи регіонального та

місцевого рівня цієї політики, організацію та функціонування державних та наддержавних інституцій, які нею опікуються.

На основі системно-діяльнісного підходу було розкрито сутність Спільної інформаційної політики ЄС як цілісної системи, зі своїми формами взаємодії, природою, організаційною структурою і спрямованою на забезпечення безпеки, європейської інтеграції, мобільності економічних, політичних та культурних ресурсів країн членів ЄС.

Соціологічний підхід полягає у необхідності виявлення та врахування особливості викликів глобальної, міжнародної та регіональної безпеки при формуванні і впровадженні інформаційної політики ЄС. На основі даного підходу відбулось збирання та аналіз фактів реальної інформаційної діяльності Європейського Союзу та його окремих країн-членів, які впливають на систему формування та реалізації інформаційної безпеки в європейському регіоні.

Структурно-функціональний підхід передбачає аналіз структури та функцій державного та наддержавного управління у сфері інформаційної політики безпеки в європейському регіоні. За його допомогою було зроблено аналіз діяльності окремих інститутів влади, через які відбувається здійснення цієї політики в ЄС. При цьому діяльність представлених державних та недержавних інститутів розглядається як цілісний процес здійснення інформаційної політики ЄС, який забезпечує послідовний, централізований політичний механізм, проте, з нестабільними формами організації. Під останнім розуміється постійна зміна не тільки назв та функцій окремих державних структур та інститутів, але й їх правове поле.

Дослідження поставлених проблем можна проводити як на концептуальному, так і на емпіричному рівні.

На емпіричному рівні можна виділити три основні групи методів наукового пізнання: перша група – загальні методи дослідження, або „методи аналізу ситуації, такі як спостереження, аналіз документів, порівняння. Саме вивчення основних документів стосовно формування інформаційного суспільства, розбудови інформаційної політики і т.д. дало нам змогу побачити

важливі сторони процесу в динаміці, також слід відзначити, що на сучасному етапі значну частку джерел складають електронні джерела інформації.

Друга група – експлікативні методи, які відзначаються точністю і конкретністю, в роботі були використані елементи контент-аналізу та метод оцінювання SWOT задля проведення моніторингу преси основних європейських офіційних та неофіційних видань.

Третя група методів – конструктивні методи, пов’язані з ідеалізованим відтворенням реальності, до яких можна віднести моделювання, прогнозування та інші. Слід зазначити, що без цих методів дослідження міжнародних відносин є неможливим, оскільки досліджувані процеси в основному знаходяться на стадії формування або розвитку, тобто досліджуються в динаміці.

Висновки до розділу 1.

Підсумовуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що людство на сучасному етапі перебуває на порозі нового етапу у своєму розвитку – переходу до ери інформації, особливістю якої є створення глобального інформаційного простору. Важлива роль інформації і інформаційних систем, вплив інформації на політику, економіку, державне управління, життя окремих людей – ось основні чинники, які характеризують перехід людства до нового етапу свого розвитку.

На сучасному етапі змінюються параметри безпеки, та виникають нові загрози та виклики, тому поступово інформаційна безпека стає є одним з основних елементів національної безпеки тієї чи іншої країни або державного утворення задля забезпечення та захисту основних інтересів держави, що стало неможливим в умовах глобалізації без врахування зовнішньополітичних інтересів інших держав у глобальному масштабі та інтересів інших акторів міжнародних відносин відносно прогнозування їх діяльності. Всі ці фактори змушують держави розробляти власну інформаційну політику задля протистояння тим чи іншим загрозам, та забезпечення конкурентоспроможності у світі.

Аналіз концепцій дослідників щодо питання формування інформаційного суспільства, розробки інформаційної політики різними державами та регіональними об'єднаннями, такими як Європейський Союз, дає змогу стверджувати, що інформаційна політика відіграє значну роль у міжнародних відносинах, та сприяє впровадженню бажаного зовнішньополітичного курсу. Виходячи з цього проблема формування інформаційної політики ЄС, за допомогою якої він реалізує свої зовнішньополітичні інтереси, представляється досить насущною і актуальною.

РОЗДІЛ 2.

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Європейський Союз, як і увесь світ загалом, на початку XXI століття переживає глибокі зміни, викликані системною і структурною трансформацією міжнародних відносин, що якісно змінює традиційний уклад життєдіяльності регіональної спільноти, обумовлює фундаментальні зміни в політичній, економічній та соціальній сферах, пов'язані із впровадженням нових науково-технологічних досягнень, формуванням нового типу європейської ідентичності. Новизна і радикальність глобальних змін стимулюють потребу інтенсивних дискусій і прийняття адекватних політичних рішень та відповідей на виклики доби.

Одним із основних напрямків зовнішньополітичного курсу Європейського Союзу стає формування вдалої інформаційної політики спільноти, оскільки сьогодні в умовах глобалізації будь-який суб'єкт міжнародних відносин має здійснювати інформаційний супровід своєї діяльності, формувати громадську думку. При цьому співвідносяться глобальні і національні інформаційні процеси європейських країн.

Механізм формування та реалізації інформаційної політики ЄС включає в себе багаторівневий принцип: глобальний (через міжнародні організації), регіональний (ЄС), місцевий (країни-члени ЄС).

На глобальному рівні Європейський Союз бере участь у розбудові міжнародної інформаційної політики, це відбувається в рамках співробітництва з міжнародними організаціями, перш за ООН/ЮНЕСКО та НАТО в галузі розбудови інформаційної політики.

Насамперед, в рамках діяльності ЮНЕСКО приймається велика кількість документів глобального значення, й взагалі перед організацією

виникла проблема формування нової моделі міжнародного інформаційного порядку. Важливу роль в цьому відіграли світовий саміт «великої вісімки» 2000 р. (Окінава), він проходив в Швейцарії в м. Женева у грудні 2003 р. Також визначальними стали конференції ЮНЕСКО, які пройшли в Німеччині в м. Майнц у 2003 р. та у Франції у м. Париж в тому ж році. Тоді ж пройшов саміт ЮНІДО в Угорщині в м. Будапешт. В Тунісі у 2005 р. відбувся саміт, на ньому розглянуто було проблеми розбудови інформаційного суспільства, яке ґрунтується на знаннях (Туніс, 2005 р.)¹. Що стосується політики ЮНЕСКО в європейському регіоні, то вона обумовлена різним рівнем інформаційного розвитку країн Західної, Центральної та Східної Європи. Довгострокові стратегії співробітництва ЮНЕСКО з Європейським Союзом передбачають дослідження нових ринків інформаційних продуктів та послуг, створення урядових електронних мереж управління.

Що стосується НАТО, то інформаційна політика в межах діяльності цієї організації містить гуманітарні, військові аспекти інформаційної співпраці, забезпечує програми обміну інформацією, реалізує проекти впровадження нових технологій в оборонну доктрину і політичне співробітництво. Через НАТО відбувається сприяння поширення толерантності і культури миру.

Таким чином, ми бачимо, що європейський Союз активно співробітничав з міжнародними організаціями, перш за ООН/ЮНЕСКО, НАТО в галузі розбудови інформаційної політики.

Механізм формування інформаційної політики на регіональному рівні в Євросоюзі реалізується на основі законодавчої бази, на якій базується Європейська інформаційна політика. Вона є досить широкою, тому слід визначити основні законодавчі акти, які лягли в основу інформаційної політики ЄС. Європейський Союз визначив програму становлення інформаційного суспільства в Європі як визначальну стратегію діяльності на межі тисячоліть. Статті 3, 52, 59, 65, 88, 90, 129б, 129в, 129д та 130 Маастрихтського договору

---

¹ Кісілевич-Чорнойван О. М. Міжнародне інформаційне право. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. С. 39 – 46

1992 року створюють підґрунтя для розвитку інформаційної економіки, конкурентоспроможності Європи на світових ринках, забезпечують підтримку змін в економічній та соціальній структурі суспільства, обумовлюють прогресивний розвиток технологічних досліджень, вдосконалення правової і регулятивної бази для інформаційного суспільства та реалізацію проектів із метою трансформації європейських інтеграційних процесів[20, 72].

В більш узагальненому вигляді спільна інформаційна політика ЄС виходить з Доктрини європейського інформаційного суспільства, проголошеної 1994 р. в доповіді «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради ЄС», її ще в наукових колах називають «довідь М. Бангеманна». Основна ідея – зміна традиційних підходів до технополітики, яка визначає місце кожної держави у світовій системі розвитку високих технологій та їх впровадження в усі сфери життя суспільства. В Європі позиція ЄС визначає економічну і соціальну інтеграцію європейських країн, нові форми організації праці та інші інституційні перетворення[28, 15].

Особливий акцент програми «Глобальний виклик Бангеманна» – інформаційні міста, тобто створення муніципальної інфраструктури і надання інформаційних послуг у рамках освіти, науки, культури, охорони здоров'я, екології для міського населення, що дає можливості для маркетингу оригінальних технологій і продуктів, практичного застосування інформаційних і комунікаційних технологій для конкретних цілей. Проект програми містить одинадцять категорій розвитку інформаційного суспільства в Європі: організація нових форм бізнесу, розвиток електронної комерції, використання нових технологій в освітній галузі, трансформація демократичних інститутів, забезпечення соціального здоров'я населення, збереження національної ідентичності та культурної самобутності європейських спільнот через реалізацію програми спільної європейської інформаційної спадщини «Пам'ять Європи», яка передбачає переведення у цифрову форму найкращих досягнень у культурі, мистецтві, телеаудіовізуальній сфері, розвиток багатокультурності і різноманітності, поширення ідей толерантності між

національними спільнотами і етнічними групами; створення мультимедійних систем і мереж, інформування європейської спільноти про стан довкілля, забезпечення рівноправного доступу до інформаційних мереж (у першу чергу, в економічно слаборозвинутих і віддалених поселеннях) до широкосмтових каналів зв'язку в помешканнях населення великих міст [28, 13].

Дискусія між Великою Британією, Францією, ФРН та Італією точилась щодо ідеї нового об'єднання Європи на основі ідеології інформаційного суспільства на самміті у Ніцці (2000 р.). На підтримку Хартії як ініціативи французького головування в ЄС виступив тогочасний президент Франції Ж. Ширак, який заявив: „Еволюція ЄС потребує роботи з переосмислення демократичних цінностей європейської спільноти, і це має завершитися прийняттям Європейської конституції”. Проте, незважаючи на особливу позицію Великої Британії та Данії, свої підписи під Хартією поставили Голова Єврокомісії Романо Проді, Голова Європарламенту Ніколь Фонтен та змінний Голова Єврокомісії Юбер Ведрін (Франція), а Європарламент та Європейський Суд ЄС прийняли рішення керуватися положеннями цього документу у своїй діяльності [33, 89].

Ліссабонський самміт країн ЄС (23-24 березня 2000 р.) визнав, що Європейський Союз усвідомлює нові виклики розвитку: якісний стрибок у світовій економіці, детерміновану глобалізацію, становлення постіндустріальної (інтелектуальної) цивілізації. Зміни стосуються всіх сфер життєдіяльності країн членів ЄС. Новою метою на найближчі 15 років було визнано формування європейського інтелектуального потенціалу, модернізація системи освіти, розробку підходів до європейської соціальної моделі. Саме така концепція політичного та економічного розвитку, на думку Р. Проді (тогочасного голови Єврокомісії), може стати ефективним інструментом, саме вона є ідеалом майбутнього, домінантною складовою правильного рішення [70, 176].

Ліссабонський самміт країн Європейського Союзу ухвалив політичні рішення щодо головних проблем організації і засвідчив налаштованість країн-членів ЄС розбудовувати економіку знань (тобто інформаційну економіку), реалізувати План дій «e-Eurore» на основі документів Європейської Комісії –

«Ініціатива e-Eurore» та «Стратегія працевлаштування в інформаційному суспільстві». Основними проблемами визначаються впровадження технологій Internet, створення необхідної законодавчої бази для розвитку електронної комерції та інформаційних послуг. Цей блок проблем і завдань ЄС пов'язаний із стратегією наздогнати США у сферах, де відставання європейських країн вважається суттєвим і небезпечним у найближчій перспективі. Здійснення програм становлення інформаційного суспільства потребує політичної волі керівництва ЄС, змін у правовому регулюванні європейського інформаційного поля[70, 186].

Нові засоби комунікації відкривають нові перспективи і можливості міжнародного співробітництва, але вони породжують і нові загрози для дотримання принципів фундаментальних прав і свобод людини в інформаційному суспільстві. Такі проблеми, як підвищення ролі інформації в суспільному середовищі, охорона персональних даних, безпека інформації про приватне життя, забезпечення конфіденційності міждержавних інформаційних відносин, набувають в європейському регіоні важливого значення. Інформаційне і комунікаційне середовище впливає на структуру європейської спільноти і систему цінностей, визначає політичні пріоритети європейських країн, панєвропейську інформаційну політику, формує стратегію спільної європейської інформаційної спадщини.

Доктрина європейської комунікації у контексті глобального міжнародного розвитку розглядається в концептуальній доповіді Європейської Комісії з проблем інформаційного суспільства «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради ЄС». Доповідь визначила глобальні інформаційні процеси, які впливають на роль держав в глобальному та регіональному інформаційному просторі. В ЄС віддають належне глобальному співробітництву, інформаційній безпеці, використанню інформаційних ресурсів, боротьбі з кібертероризмом. [50, 25].

Зростання кількості та обігу інформації в комп'ютерних мережах, базах і банках даних зумовлює необхідність захисту інформаційної інтелектуальної

власності та банківських послуг в умовах вільного доступу до інформації. Через те нагальною проблемою становлення інформаційного суспільства в Європі стали розробки законодавчої бази для європейського кіберпростору.

Напрямами використання інформаційних технологій визнано: індивідуальне використання; ділове використання; суспільне використання (дистанційна освіта, праця, наукові дослідження, транспорт, торгівлю, адміністративне управління, охорону здоров'я, інформаційний маркетинг)

Негативні результати голосування щодо проекту Конституції ЄС у Франції та Нідерландах влітку 2005 року, стали значним каталізатором оновлення принципів, процедури та змісту взаємовідносин керівних органів ЄС та його громадян. На думку більшості лідерів ЄС криза, яка паралізувала можливості для прийняття єдиної Конституції була наслідком невдалої комунікаційної стратегії. Після довгих консультацій у липні 2005 року заступник керівника Єврокомісії Марго Вальстрем представила на розгляд комісії свої пропозиції: „План дій з проблем культури інформаційної політики в країнах ЄС” та „План Д: демократія, діалог та дебати” та „Біла книга з комунікаційної політики ЄС” (жовтень 2005 року). Книга була схвалена Комісією 1 лютого 2006 року та винесена на широке обговорення, результати якого були представлені у травні 2006 року Председателем Єврокомісії Ж.М.Дуран Баррозу[69, 278].

На основі даного аналізу Комісія склала підсумковий доклад, а також розробила план дій з модернізації інформаційної та комунікаційної політики ЄС, присвяченої святкуванню 50-річчя Римських договорів у 2007 році. У „Білій книзі” пропонується кардинально новий підхід – рішуча відмова від одностороннього зв'язку з населенням та перехід на посилення діалогу, тобто громадянина повинні бути втягнуті до політичного процесу та отримати повну інформаційну картину процесів, що відбуваються.

У травні 2000 р. під час конференції зацікавлених європейських міністерств був прийнятий проект «електронна Європа» («e-Europe»), а також директива «e-Europe 2002 Action Plan», відповідно до якої ставилося завдання

реалізувати в країнах-кандидатах на вступ до ЄС до 2005 р. Програму створення національних електронних урядів.

Проект «e-Europe 2002» доповнив План Дій «e-Europe+» для держав-кандидатів до ЄС. На Європейській міністерській конференції у Варшаві в травні 2000 р. Центральні і Східні Європейські країни були згодні розпочати План дій «e-Europelike». У лютому 2001 р. Європейська Комісія запросила Кіпр, Мальту і Туреччину приєднатися до цієї ініціативи. План дій «eEurope+», розроблений для країн-кандидатів на саміті в Гетеборзі в червні 2001 р., ухвалив дорожню карту для прискорення реформ і модернізації їх економік.

Зазначена стратегія i2010 має за мету:

- створення єдиного європейського інформаційного простору, необхідного для успішного функціонування відкритого і конкурентоспроможного внутрішнього ринку у сфері інформаційного суспільства і засобів масової інформації;
- зростання інновацій та інвестицій у дослідження в галузі інформаційних і комунікаційних технологій;
- інтегративне європейське інформаційне суспільство, що висуває на передній план кращу якість громадських послуг і життя.

Проект являє собою першу ініціативу Комісії, яка в межах переробленого Лісабонського партнерства виступала за більше економічне зростання і зайнятість. Вона скасовувала собою обидва плани дій, «e-Європа 2002» і «e-Європа 2005», що передбачали заходи щодо підтримки ІКТ у Європі. Розвиває стратегію i2010 «План розвитку цифрової Європи», представлений на конференції ICT 2010².

Новий етап в процесі розвитку інформаційної політики в ЄС почав реалізацію через «Стратегію «Європа 2020»» це нова політична стратегія розвитку ЄС до 2020 року, яка направлена на підтримку зайнятості населення та соціальне згуртування в Європі.

² Савич А.С. Європейські програми формування інформаційного простору ЄС : URL <http://vmv.kyumu.edu.ua/series/vipusk9/12.pdf>.

Таким чином, ми бачимо, що нормативно-правова база ЄС в сфері інформаційної політики знаходиться на стадії постійного оновлення. Актуальні питання розбудови інформаційної політики узгоджуються на рівні правового кола країн членів ЄС.

Надалі слід розглянути механізм інституційного забезпечення інформаційної політики Європейського Союзу, тобто які структури та департаменти займаються втіленням у життя інформаційної політики ЄС.

Перш за все, діяльність ЄС щодо формування та реалізації інформаційної політики реалізується через наступні інститути – Європейську Комісію, Генеральний Директорат з інформаційного суспільства, Європейську Раду, Форум інформаційного суспільства ЄС, Генеральний Директорат з освіти і культури та через інформаційні центри у країнах-членах організації та інших.

Європейська Комісія (ЄК) є виконавчим органом ЄС, відповідальним інститутом організації, до компетенції якого входить:

- 1) розробка і реалізація стратегій політики ЄС;
  - 2) створення відповідної регулятивної і правової бази;
  - 3) здійснення функцій контролю за дотриманням зобов'язань.
- Комісія є першою європейською інституцією, що запровадила систему підтримки інформаційної економіки як одного з найважливіших чинників своєї промислової політики. У 1994 р. вона ухвалила постанову „Політика економічної конкуренції для ЄС”, де було запропоновано об'єднати всі ресурси ЄС для втілення в життя концепції нової економіки як одного з основних аспектів інформаційного суспільства.

У 1993 році Європейська Комісія ухвалила революційний документ «Біла Книга. Зростання, конкурентоспроможність, зайнятість: виклики та стратегії XXI століття». В ньому визнається важливість ідеології інформаційної цивілізації, ефективність промислового розвитку на основі нових комунікаційних технологій, підвищення якості життя населення європейських країн[19, 65].

У рамках Єврокомісії були обговорені такі стратегічно важливі доповіді, як «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської

Ради ЄС» 1994 р., «Підготовка Європи до інформаційного суспільства» (Люксембург, 1994 р.), «Включення інформаційного суспільства в політику Європейського Союзу. План дій» (Брюссель, 1996 р.), «Доповіді ЄК Форуму інформаційного суспільства» (Брюссель, 1996-2000 рр.), в яких реалізація ідеї інформаційного суспільства полягає:

- 1) в оптимальному використанні інформаційних і комунікаційних технологій для європейської інтеграції та задоволення суспільних потреб;
- 2) у розробці правової бази для вільної конкуренції універсальних інформаційних продуктів і послуг;
- 3) у створенні європейської інформаційної супермагістралі на основі об'єднання національних мереж для електронної комерції;
- 4) у запровадженні інформаційних технологій для вдосконалення освіти, кваліфікації та навичок життя у новому середовищі;
- 5) у вдосконаленні можливостей європейської індустрії та забезпеченні конкурентоспроможності на світових ринках[19, 46].

Основними принципами діяльності Європейської Комісії в галузі інформації і комунікації є: необхідність формування суспільної думки щодо усвідомлення реалій інформаційного суспільства; створення концепції європейської інформаційної політики та європейського інформаційного права; забезпечення вільного доступу до інформаційних послуг із широким спектром використання; впровадженні багатомовності в інформаційній і комунікаційній діяльності, збереженні національно-культурної самобутності та ідентичності [21, 13].

Форум інформаційного суспільства (ФІС) був сформований як незалежний консультативний орган ЄС. Метою його діяльності є збалансований розгляд усіх аспектів і викликів інформаційного суспільства. Через нього ведеться робота з прийняття рішень, що о дає можливість вести відкриті політичні дискусії із проблем міжнародної координації дій за програмою інформаційного суспільства, формування єдиної системи правового регулювання інформаційної сфери, конвергенції телекомунікацій, засобів масової комунікації.

Форум працює через проведення конференцій на рівні міністрів країн-членів ЄС для розгляду актуальних проблем інформаційної політики. На конференціях Форуму (Бонн, 1997 р.; Барселона, 1998 р.; Брюссель, 1999 р.; Відень, 2000 р.) і у прийнятих на них документах (деклараціях) наголошується на поширенні ідеї інформаційного суспільства в країнах ЄС, координації дій за такими напрямками, як декларація споживача інформаційних послуг, проблеми зайнятості і соціальний захист, міста в інформаційному суспільстві; модель Європи в інформаційному суспільстві; інновації нової галузі (інформаційний бізнес); електронні уряди (впровадження нових технологій у системи управління місцевої та регіональної влади); європейська інтеграція і процес розширення на Схід; трансформація освіти; демократичні цінності і ЗМК, інфраструктура, нові технології і суспільний сектор. Досвід Форуму в розробці стратегій суспільного розвитку в умовах інформаційного суспільства та формуванні свідомості європейської спільноти з цієї проблеми втілюється у директивних рішеннях ЄК ЄС та реалізується національними урядами країн-членів[70, 210].

Генеральний Директорат ЄС з інформаційного суспільства був створений у 1999 році в результаті реорганізації ЄК на основі DG XIII, до компетенції якого входили напрями: телекомунікації, інформаційний ринок, наукові дослідження з інформаційних технологій. Метою діяльності Директорату з проблем інформаційного суспільства є здійснення політики Європейської Комісії ЄС в галузі інформації і комунікації. Основним завданням Генерального Директорату є формування інформаційної політики в країнах ЄС. Також через нього створюються програми інформаційного суспільства та впроваджуються нові технології. Департамент допомагає у реалізації програм ЄС, пов'язаних з проблемами інформаційної політики.

У рамках повноважень Директорату була прийнята програма заходів щодо збільшення безпеки в Internet, в якій підкреслюється можливість розробки загальної структури цифрового підпису та кодування для підвищення рівня безпеки електронної торгівлі в Internet, а також важливість стимулювання випуску та розвитку криптографічної продукції. Директорат також ініціював

розробку і підготовку документів про телекомунікації і супутниковий зв'язок, конвергенцію медіаіндустрії, аудіовізуальну політику, регулювання інформаційної діяльності, соціальні аспекти інформаційних супермагістралей, проблеми соціальної політики в інформаційному суспільстві, антимонопольні заходи в медіабізнесі. Генеральний Директорат з інформаційного суспільства визначив стратегії на XXI століття – пріоритети загальноєвропейської інформаційної політики і загальноєвропейського інформаційного права, сприяння становленню інформаційного суспільства[70, 195].

Генеральний Директорат ЄС з освіти і культури розглядає проблеми аудіовізуального сектору, аудіовізуального піратства, комп'ютерної освіченості суспільства, дистанційної освіти, вільного доступу до глобальних знань, збереження і переведення в цифрову форму досягнень культурного розвитку народів Європи.

Інформаційні центри ЄК ЄС працюють за такими напрямками, як: 1) інформування Європейської Комісії про ситуацію в країнах-членах; 2) поширення інформації про Європейський Союз, про законодавство ЄС у сфері політичної, ділової та суспільної співпраці з країнами-членами ЄС. Мережа об'єднує 210 європейських центрів документації та інформації, які забезпечують інформаційні послуги для міжнародної співтовпраці [32, 26].

Також одним із основних інструментів є Шенгенська інформаційна система (SIS), яка була створена задля зниження негативного впливу на суспільну безпеку, яке виникло після відміни прикордонного контролю між країнами Шенгену. SIS це дуже велика інформаційна система, яка містить дані про осіб, які знаходяться у розшуку, документах та об'єктах. Після приєднання 10, а потім ще 2 та 1 нових країн-членів вона стала найбільшою інформаційною системою у світі. На сьогодні функціонує система SIS II для того, щоб приєднати до системи нові країни.

Наступним елементом є інформаційні служби Європейського Союзу, такі як:

- Європейське агенство офіційних публікацій (EUR-OP), створене у 1969 році. Здійснює заходи з інформаційного забезпечення усіх сторін діяльності Європейського Союзу у сфері традиційних (друкованих) та нових (електронних) засобів розповсюдження інформації. Це агенство, розташоване у Люксембурзі, поєднує функції видавництва, типографії та розповсюджувача публікацій ЄС: офіційного журналу та інших періодичних видань, окремих законодавчих випусків, статистичну та іншу інформацію, передбачених для широкого загалу[105, 116].

Механізм реалізації інформаційної політики на регіональному рівні в Євросоюзу реалізується у двох основних напрямках, перший – це реалізація європейської інформаційної політики через стратегії, програми і проекти міжурядових регіональних організацій, таких, як Рада Європи (РЕ), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Центральна Європейська Ініціатива (ЦЄІ), у рамках яких розглядаються і вирішуються проблеми становлення інформаційного суспільства в Європі, розвитку «інфоінфраструктури», інформаційних комунікаційних магістралей, телекомунікаційних мереж, проблеми інформаційної економіки, електронної торгівлі тощо. Важливість цього напрямку полягає в тому, що дає змогу розвивати відносини з великою кількістю країн, в першу чергу з тими, що не є членами ЄС. Другий напрямок регіонального виміру інформаційної політики ЄС – інформаційна політика як спільна політика Європейського Союзу, яка на сьогоднішній день активно реалізується.

Для першого напрямку для цих організацій є кілька напрямів європейської інформаційної політики, які стали для них пріоритетними. Так, Рада Європи розвиває гуманітарне співробітництво в регіоні шляхом забезпечення прав людини і розвитку плюралістичної демократії, створення системи європейського інформаційного права, впровадження європейських стандартів і принципів у національні інформаційні програми й чинне законодавство. Рада Європи та країни Великої Сімки («G7») визначили основні положення і принципи для побудови інформаційного суспільства в Європі:

- створення об'єднаної системи комп'ютерних мереж для вільного обігу інформації;
- стимулювання соціального та суспільного розвитку європейських країн;
- впровадження концепції інформаційної економіки, розвиток глобального ринку інформаційних послуг та електронної торгівлі;
- захист основних прав і свобод людини та засобів масової комунікації;
- дослідження проблем негативного впливу нових інформаційних і комунікаційних технологій на соціальний захист і трудові права населення Європи;
- дотримання культурної самобутності та ідентичності націй;
- захист прав інформаційної інтелектуальної власності в європейському інформаційному просторі[1, 16].

Європейський Союз підтримує доктрину інформаційної економіки, впровадження нових технологій у традиційні сектори виробництва, спрямовує розвиток «інтелектуальної» торгівлі для зростання економічної стабільності та конкурентоспроможності Європи на міжнародних ринках.

ОБСЄ формує інформаційну концепцію в напрямі превентивної дипломатії, врегулювання конфліктів, забезпечення професійної інформаційної діяльності, незважаючи на кордони, охорони інформаційних прав етнічних спільнот і національних меншин. Інформаційна політика ЦЄІ спрямована на інтеграцію країн-учасниць до проектів і програм ЄС, РЄ, ОБСЄ для забезпечення регіонального і субрегіонального співробітництва, для створення і функціонування інформаційно-документаційного центру оперативного обміну військовою інформацією, для реалізації програми ЦЄІ-2010 спільно з ЄС з метою економічного зростання за рахунок інформаційного сектору і включення країн-членів ЦЄІ в міжнародну торгівлю і світове господарство[13, 63].

Окремим механізмом реалізації інформаційної політики ЄС виступають спеціалізовані програми та проекти, їх у рамках ЄС реалізуються близько 500 та спрямовані вони на всебічний розвиток інформаційного сектору, ефективність індустрії та впровадження високих технологій в усі сфери життєдіяльності країн-членів ЄС.

ЄС розвиває програми наукових досліджень у галузі інформаційних технологій у різних контекстах за стратегічними напрямками європейського розвитку на основі інтелектуального потенціалу і об'єднання інформаційних ресурсів. Основними є Рамкові програми ЄС, які існують з 1984 року, причому, перші 6 програм тривали по 5 років, а починаючи від 7-ї (2007 – 2013 рр.), їх тривалість збільшилася до 7 років. Також поступово збільшувався і бюджет рамкових програм: від 3,75 млрд. євро в 1-й до 53,22 млрд. євро в 7-й. Зараз реалізується 9-а рамкова програма³. Наразі програми постійно змінюють ідеологію відповідно до загальних тенденцій розвитку науки і технологій, удосконалюючи при цьому систему управління.

Розглянемо основну сутність реалізація декількох з рамкових програм. Перша Рамкова програма (1984-87 рр.) «Стратегія дослідницької діяльності, розвиток технологій і їх вплив на процеси європейської інтеграції». Ця стратегія включає проект Euronet-Diane Community з розвитку інфраструктури для надання інформаційних послуг у режимі он-лайн, інформаційні послуги та знання із спеціалізованих баз даних ЄС. Перша Рамкова програма об'єднує три галузі промислового розвитку – промислові технології, біотехнології та інформаційні і комунікаційні технології, що стали стратегічними для інвестицій ЄС[70, 196].

Друга Рамкова програма (1987-91рр.) «Ринкова політика та інформаційні технології» здійснювалася шляхом реалізації проектів «ІМПАСТ І», «Value Programme І», «CORDIS». Програма передбачає розвиток європейського ринку електронних інформаційних служб. Цей проект включає чотири напрями співробітництва: 1) вдосконалення європейського ринку

---

³ Савич А.С. Європейські програми формування інформаційного простору ЄС : URL <http://vmv.kyumu.edu.ua/series/vipusk9/12.pdf>.

електронних інформаційних продуктів та послуг, систематизацію, аналіз і стандартизацію даних про інформаційні продукти та послуги в країнах ЄС; 2) створення законодавчої бази в галузі охорони даних, авторського права та суміжних прав, достовірності джерел; 3) створення системи документації і каталогів у традиційній та електронній формах, уніфікація технічних стандартів доступу до баз даних; 4) стимулювання ініціатив і співробітництва корпорацій в європейському регіоні. У проекті ІМПАСТ I визначені пріоритетні наукові дослідження з інформаційного права, які стосуються виробництва і поширення інформаційних продуктів і послуг в електронній формі на пан'європейському рівні, прав інтелектуальної власності на документи і банки даних в інформаційних мережах і системах, забезпечення прав доступу до джерел інформації[71, 197].

Проект Value Programme I – аналіз результатів наукових і технологічних досліджень, спрямований на створення інтегрованої системи «документація-інформація-комунікація», відомої як Інформаційна служба ЄС з досліджень та розвитку «CORDIS». Результати проекту втілені у мережі центрів радіомовлення з метою наблизити ініціативи та результати діяльності ЄС до потенційних користувачів.

Третя Рамкова програма (1990-94 рр.) передбачала вдосконалення стратегій наукових досліджень у галузі інформаційних технологій і здійснювалася через проекти «ІМПАСТ II», «Value Programme II», «Brite-Euram», «Craft» і «ARCADE». Проект ІМПАСТ II передбачає здійснення систематичних ринкових досліджень і вивчення реального ринку потенційних користувачів у країнах ЄС, проведення конкурсних досліджень у прикладних галузях для пропозицій нових інформаційних послуг: геоінформаційні послуги та послуги мультимедіа, послуги Euro-info. Метою проектів Brite-Euram, Craft і ARCADE є надання безкоштовних послуг он-лайн дев'ятьма мовами, а також допомога в підготовці пропозицій за напрямом «Промислові технології».

Четверта Рамкова програма (1994-98 рр.) – розвиток технологічних досліджень, координація діяльності в інформаційній сфері, допомога та обмін ноу-хау з країнами Центральної і Східної Європи, - включає стратегічні проекти

ЄС: «ESPRIT I, II, III, IV», «Telematics», «ACTS», «IMT», «IDA», «ISIS», «IRISI», «INCO», «Copernicus I, II», «Socratus», «Leonardo», «Info-2000», «ISPO», «Libraries Programme» і спрямована на розвиток інфраструктури комунікацій, нових комунікаційних технологій, застосування наукових досліджень у галузі комунікації в економічній сфері для підвищення міжнародної конкурентоспроможності ЄС.

П'ята Рамкова програма (1998-2002 рр.) передбачає створення загальноєвропейської мережі TKNs, інформаційної супермагістралі через проект FEN Telecom, основними напрямками якого є розвиток діяльності суспільства на основі телекомунікаційних мереж; зв'язок технологій із комерцією у глобальних мережах; створення комплексу загальноєвропейських послуг; контроль за навколишнім середовищем та надання допомоги в екстремальних ситуаціях; створення локальних, міських та регіональних мереж на базі загальноєвропейської телекомунікаційної мережі; розвиток дистанційної освіти та збереження культурної спадщини; управління виробничими процесами і залучення європейських країн до глобального комунікаційного співробітництва. Проект TEN-Telecom підтримує стратегію європейської інтеграції та забезпечення лідерства Європи на світових шинках.

Шоста Рамкова програма (2003-2007 рр. і на перспективу до 2025р.) відзначається революційним змістом і має за мету об'єднання європейських інтелектуальних ресурсів і застосування наукового потенціалу Європи для реалізації програми становлення інформаційного суспільства і забезпечення лідерства у світовій конкуренції. У рамках програми продовжується реалізація проектів IST (технології інформаційного суспільства) та ASIS (формування бази для реалізації ідеї стабільного інформаційного суспільства)[70, 202].

Серед спеціалізованих проектів найбільш результативним є ESPRIT – Європейська стратегічна програма наукових досліджень і розробок у сфері інформаційних технологій, яка діяла з 1994 по 2000 рр. Мета цієї програми – розвиток базових інформаційних технологій для західноєвропейської

промисловості, стимулювання науково-промислової кооперації, розробка міжнародних правових норм у галузі інформації і комунікації[70, 198].

Програма ESPRIT, спрямована на прискорення і поширення досліджень, застосування інформаційних технологій, є інтегральною програмою промислово-орієнтованих науково-дослідних проектів та заходів для технологічного розвитку. Керівництво програмою здійснюється Генеральним Директоратом з промислового розвитку Європейської Комісії та Генеральним Директоратом з інформаційного суспільства. У програмі зазначається, що інформаційні технології відіграють найважливішу роль у забезпеченні конкурентоспроможності всіх галузей промисловості, товарів і послуг. Нові технології використовуються в проектуванні та виробництві товарів, входять до їх складу і є вирішальними у виборі засобів підприємництва. Як транснаціональні корпорації, так і малі та середні підприємства гостро потребують ефективного використання інформаційних технологій для конкуренції на світовому ринку. Успіх Європи залежить від своєчасного застосування нових технологій як європейською промисловістю загалом, так і різноманітними її галузями, які виробляють відповідні продукти і послуги. Саме тому ESPRIT інтегрує науково-дослідні проекти і заходи, які сприяють активному впровадженню технологій, активізуючи співробітництво між виробниками та споживачами і стимулюючи інновації.

Робоча програма ESPRIT постійно змінюється і вдосконалюється, включає деталізований опис проектів, що здійснюються в рамках досліджень за напрямками:

- Довгострокові дослідження – проекти, які забезпечують основу для нової хвилі промислових інновацій і набуття досвіду в тих галузях науки, які є найбільш перспективними. Цей напрям відкрито для нових ідей і узгоджено з виробничими потребами регіону, зорієнтовано на формування майбутнього ринку.
- Технології програмного забезпечення – проект, спрямований на високу якість, відповідний досвід і знання в галузі технологій у тих секторах європейської економіки, для яких розробки з

програмного забезпечення становлять істотний компонент ділової активності;

- Технології компонентів та підсистем – проекти, що стосуються розвитку і широкого використання різноманітних рішень у галузі мікроелектроніки для електронних систем. Проект включає обладнання, матеріали і процеси, що використовуються у виробництві напівпровідників за допомогою систем автоматизованого проектування;

- Мультимедійні системи – проект розвитку технологій і засобів, необхідних виробництву для створення систем кінцевого використання; Ініціатива «Відкриті мікропроцесорні системи» - проект, стратегічною метою якого є забезпечення Європи науковим потенціалом у галузі мікропроцесорної техніки;

- Високопродуктивні робочі станції і мережі - проект із перспективних напрямів використання систем моделювання експериментів і тестування, обробки великих обсягів даних;

- Технології для бізнес-процесів - проект, спрямований на реорганізацію і трансформацію підприємств з метою використання переваг інформаційних технологій, реінжинірингом бізнес-процесів і кадрових ресурсів. Дві основні теми цього напрямку - пілотні проекти оптимальних рішень у сфері бізнесу та інтегрування систем підприємств, у тому числі електронна комерція; Промислове інтегрування - прискорення та розширення можливостей переробних галузей промисловості[70, 198].

Значна частина програми присвячена заходам, розробленим для посилення взаємодії між користувачами і розробниками, широкому впровадженню результатів, створенню експериментальних зразків і прискоренню адаптації товарів і процесів на ринку. У поточній програмі фінансування таких додаткових заходів становить 20% від усього бюджету, отже, програма є цілком реалістичною. Близько 40% організацій, які беруть

участь у проектах програми ESPRIT, – промислові компанії, середні та малі підприємства, науково-дослідні інститути й університети. Зростає співробітництво між користувачами і постачальниками інформаційних послуг. Така форма співробітництва найбільш ефективно впливає на зростання кількості інновацій і нових робочих місць. ESPRIT орієнтується на потреби промисловості, що обумовлює постійну еволюцію проектів. Зокрема, робоча програма постійно змінюється і розвивається еволюційно, переглядається щорічно і об'єднана з конкурсами науково-дослідних проектів; промислові групи, що здійснюють керівництво, забезпечують зворотний зв'язок у галузі технологічного розвитку; програма відкрита для країн за межами ЄС або європейського економічного простору, де це доцільно з погляду взаємовигідного співробітництва; здійснюється підготовка коротко- та довгострокових планів для прогнозування потреб в інформаційних та комунікаційних технологіях у конкретних галузях промисловості.

Для більшості країн-членів та країн-партнерів ЄС завершення проекту за програмою ESPRIT – це перший крок до комерціалізації діяльності. Напряму забезпечує взаємодію постачальників інформаційних технологій із системними розробниками і користувачами. Такі зв'язки допомагають наблизити наукові дослідження до ринку і трансформувати інновації в бізнес.

Новий вид послуг програми ESPRIT-PROSOMA здійснює збирання детальної інформації про результати програми і аналіз досліджень на основі технологій мультимедіа. Служба програми ESPRIT-PROSOMA була створена, щоб сприяти промисловості в отриманні максимальної вигоди з результатів, досягнутих у реалізації програми. PROSOMA допомагає компаніям у пошуках інноваційних рішень у сфері інформаційних технологій, зокрема, PROSOMA використовується для вивчення досвіду інших підприємств щодо впровадження і використання інформаційних технологій. Діяльність у межах цієї програми сприяла інтеграції не тільки країн-членів ЄС, а й різних міжнародних організацій. Програма покликана здійснити конкретні заходи з метою інтеграції, залучення

інвестицій для реалізації науково-дослідних розробок, спрямування розвитку виробничих відносин та формування інформаційного суспільства[34, 199].

Проект «INCO» охоплює всю Європу, включаючи незалежні держави колишнього Радянського Союзу, неєвропейські індустріалізовані країни та країни, що розвиваються. У ньому окреслені основні напрями співробітництва: наукове і технологічне співробітництво в Європі. Мета – зміцнення зв'язків з COST, EUREKA та деякими іншими організаціями, а також розвиток наукового і технічного потенціалу країн Центральної і Східної Європи та країн-учасниць СНД; співробітництво з неєвропейськими індустріалізованими країнами «третього світу» з метою оптимізувати зусилля програми ЄС з наукових досліджень. Таке співробітництво обумовлює консультації, обмін експертами, навчання і спільну участь у дослідницьких програмах; наукове і технологічне співробітництво з країнами, що розвиваються, для вирішення їхніх актуальних проблем.

Проект Socrates (1995-1999 рр.) включає три напрями діяльності: вдосконалення транснаціонального співробітництва між університетами шляхом обміну («Erasmus»); заохочення зв'язків між середніми освітніми закладами («Comenius»); допомога в опануванні іноземними мовами («Lingua»).

Проект Copernicus передбачає надання наукової і технічної допомоги країнам Центральної та Східної Європи. Типовим прикладом досліджень Copernicus є проект «Геоінформаційні системи», що втілювався в життя спеціально створеною міжнародною групою (Geographical Information System International Group). Метою цього проекту було сприяння процесові обміну інформацією в рамках геоінформаційної системи та суміжних сферах, а також поєднання технологічних можливостей країн ЄС з досвідом країн Центральної та Східної Європи у фундаментальних галузях знань. Пріоритетними напрямками діяльності проекту Copernicus є обмін та поширення знань, сприяння освітній та дослідницькій діяльності.

Проект «INFO-2000» спрямований на допомогу європейській індустрії у створенні та розвитку високоякісної мультимедійної продукції і послуг, а саме перехід від друкованих до електронних публікацій і нових видів

інтерактивних послуг. Проект включає: стимулювання попиту на інформаційні послуги і продукти; забезпечення доступу до публічної інформації за допомогою мультимедіа; збагачення мультимедійного потенціалу Європи[70, 202].

Проект IST передбачає прискорений розвиток інформаційних технологій і популяризацію ідеї інформаційного суспільства як чинника високої якості життя. IST орієнтований на розвиток чотирьох основних напрямів наукових досліджень:

- 1) впровадження високих технологій для ефективного зростання промисловості та бізнесу з одночасним поліпшенням умов і організації праці у соціальній сфері;
- 2) забезпечення доступу європейської спільноти до високоякісного інформаційного та комунікаційного сервісу;
- 3) забезпечення провідних позицій Європи в галузі мультимедійних технологій як основи інформаційного суспільства, зокрема для діяльності культурної і творчої сфери;
- 4) підтримка подальшого розвитку високих технологій як базових компонентів інформаційного суспільства, ефективність їх практичного використання і здійснення комплексу заходів щодо їх широкого використання в Європі[35, 205].

Проект ASIS заснований на принципах розуміння інформаційного суспільства як нового технологічного, політичного, економічного та соціально-культурного укладу, який обумовлює значні можливості для стабільного розвитку. Проект спрямований на об'єднання і координацію дій країн-членів ЄС та країн-партнерів для реалізації ідеології інформаційного суспільства; впровадження високих технологій для інтенсивного розвитку усіх секторів економіки; формування політичної інформаційної ідеї як усвідомленого вибору суспільства [10, 256].

Загалом, ефективні механізми втілення програм забезпечують їх практичну реалізацію та перспективи постійного вдосконалення відповідно до швидкоплинних змін політичного та економічного розвитку

світового співтовариства, що свідчить про ступінь їхньої адаптивності та прогнозованості до 2025 року.

Окремим механізмом поширення зростаючої активності Європейського Союзу в інформаційній сфері слід також зазначити пропагандистський аспект: переконати громадян, а разом з ними і органи влади держав-членів у тих перевагах, які представляє європейська інтеграція для кожної особи, в необхідності подальшого розширення компетенції Європейського Союзу та його інститутів. Саме тому Європейський Союз відкрив у більшості країнах-учасницях, національних університетах і бібліотеках спеціальні інформаційні центри, все це сприяє зближенні не тільки держав, але й народів Європи, що є основною метою ЄС.

- Інформаційні центри в Європі (Information Centres on Europe), розташовані у великих містах Європейського Союзу, здійснюють розповсюдження інформації, яка є цікавою для суспільства держав-членів, у тому числі законодавчих актів ЄС. До їх функцій входить також проведення семінарів та симпозіумів, консультацій, випуск бюлетенів з усіх питань стосовно діяльності ЄС.

- Інформаційні пункти Євро (EURO Info Points). Виконують сходині завдання, у кожному з таких пунктів є офіційні журнали, з якими може ознайомитися будь-хто за бажанням, в інформаційному пункті Євро можна зробити запит стосовно будь-якої інформації щодо Європейського Союзу.

- Європейські інформаційні центри (EURO Info Centres). Орієнтовані на більш вузьке коло осіб: підприємців та компанії, в основному на підприємства малого та середнього бізнесу. Там можна отримати інформацію щодо правових актів в галузі регулювання економічних відносин, правовому положенню щодо комерційних організацій у ЄС, фінансовій допомозі, яку ЄС надає малим та середнім підприємствам у формі консультацій, занять для підприємців, експертиз інвестиційних проектів.

- Європейські довідкові центри (European Reference Centres). Діють з 1963 року, розташовуються в університетах або інших освітніх закладах Європейського Союзу та інших країн.
- Європейські депозитарні бібліотеки (European Depository Libraries), розташовані у національних бібліотеках держав-членів та інших країн, там можна знайти копії усіх офіційних публікацій ЄС.
- Євробібліотеки, вони мають аналогічні завдання, однак розташовуються поки що лише в трьох країнах співтовариства – Великій Британії, Іспанії, Данії.
- Локальні міські інформаційні центри (Local Urban Information Centres). Експериментальна система локальних міських інформаційних центрів, створена задля інформування мешканців міст Європейського Союзу стосовно соціально-економічних питань.
- Сільські інформаційні пункти, виконують ті ж завдання стосовно працівників сільського господарства, сільськогосподарських підприємств.
- Система Європраво (EURO-Jus). Складається з професійних юристів, які проводять консультації з громадянами та юридичними особами щодо різних аспектів застосування права ЄС.
- Лінія споживачів COLINE (Consumer Line), надають консультації стосовно захисту прав споживачів у ЄС.
- Система транскордонних центрів інформації та консультацій для споживачів (Trans-border Information and Consulting Centres for Consumers). Ця інформаційна мережа слугує для захисту прав та інтересів споживачів в ЄС.
- Система європейських центрів документації (European Documentation Centres (EDC)). Є цікавою для юристів та інших осіб, які вивчають право ЄС. Ця система була заснована у 1963 році з метою координації учбових та дослідницьких проектів в області європейського права, тому ці центри в основному розташовуються на території університетів або інших наукових закладах. Основними споживачами послуг Європейських центрів документації є викладачі та студенти юридичних факультетів висших

навчальних закладів, наукові робітники, службові особи державних органів влади, юристи, які спеціалізуються на праві ЄС. Доступ до інформаційних ресурсів EDC вільний. На сучасному етапі на території Європейського Союзу діє більше 300 Європейських центрів документації. Окрім того, більше 100 EDC створені у країнах, які не входять до складу ЄС, з метою надання зацікавленим інститутам та особам в інших державах можливості ознайомитись з інформацією стосовно ЄС та його правової системи, в основному на території Східної Європи, які мають намір вступити до ЄС.

- Представництва Європейської Комісії, координацію діяльності локальних інформаційних центрів здійснюють представництва Європейської Комісії, створені у кожній державі-члені ЄС, а також в інших країнах, вони виконують широких круг завдань, схожі з тими, які виконують посольства та консульські установи[17, 25]. В інформаційній сфері діяльність представництв Європейської комісії розвивається у двох напрямках: інформування Комісії щодо процесів, які відбуваються в країні; надання державам, діловим та політичним кругам, громадянам інформації про Європейський Союз, політику та законодавство ЄС. Між працівниками представництв Комісії, які є службовими особами Європейського Союзу, здійснюється розподіл повноважень: одна частина встановлює контакти з пресою та політиками, інші спеціалізуються на предоставленні консультацій щодо можливості отримання фінансової допомоги ЄС і т.д. У структурі представництв також існують відділи документації, функції яких в цілому збігаються з розглянутими вище[17, 32].

Висновки до розділу 2.

Нова об'єктивність світоустрою, пов'язана як із новою структурою поняття національного інтересу, так і національної безпеки відводить інформаційній політиці роль формування інфопростору і протидії інформаційним загрозам. На сьогоднішній день Європейський Союз перебуває на стадії формування єдиного інформаційного простору.

Характер механізму формування та реалізації інформаційної політики ЄС диктується взаємодією двох об'єктивних процесів розвитку – глобалізації та регіоналізації. На глобальному рівні інформаційна інтеграція здійснюється в рамках співробітництва з міжнародними організаціями, перш за ООН/ЮНЕСКО та НАТО, через які розглядаються і вирішуються проблеми становлення інформаційного суспільства в Європі, розвитку «інфраструктури», інформаційних комунікаційних магістралей, телекомунікаційних мереж, проблеми інформаційної економіки, електронної торгівлі, тощо.

Регіональний рівень формується на основі базових нормативно-правових документів ЄС: Концепція єдиної (загальної) інформаційної політики Євросоюзу, Доктрина європейського інформаційного суспільства, Доктрина європейської комунікації тощо. Механізм формування та реалізації також включає в себе інституційне забезпечення інформаційної політики Європейського Союзу та включає Європейську Раду, Європейську Комісію, Генеральний Директорат з інформаційного суспільства, Форум інформаційного суспільства ЄС, Генеральний Директорат з освіти і культури, інформаційні центри у країнах-членах організації та інших.

Механізмами реалізації інформаційної політик ЄС є проекти та програми ЄС, в тому числі Рамкові програми, яких на сьогодні налічується шість. Всі вони включають широкий спектр співробітництва європейських країн для розвитку передових інформаційних та комунікаційних технологій, стимулювання глобальних інновацій, адаптацію європейських ринків до нових соціально-економічних умов і подальший розвиток наукових інтерактивних досліджень. Також реалізація здійснюється через стратегії, програми та проекти міжурядових регіональних організацій, таких, як Рада Європи (РЄ), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Центральна Європейська Ініціатива (ЦЕІ).

Таким чином, нами були розглянуті основні механізми формування та реалізації інформаційної політики Європейського Союзу. Організація даної системи будується на базі міжнародного права, положення якого в цій сфері

представляють значний пізнавальний та практичний інтерес. Воно визначає рамки та структуру „правового поля”, на якому будується інформаційна діяльність Європейського Союзу, інших країн та міжнародних організацій.

РОЗДІЛ 3.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОЛІТИК КРАЇН ЄС

Надалі ми зробимо спробу проаналізувати інформаційну політику провідних держав Європейського Союзу та їх національні особливості.

Основні правові принципи інформаційної політики Великобританії було сформульовано у 1997 році. Серед них це: система управління нейтральності законів, відповідність вимогам, що висуваються для міжнародного співробітництва, захист та підтримка інтересів громадян в інформаційних системах та технологіях. Одним із головних компонентів діяльності Великобританії у сфері комунікації слід назвати методологію розповсюдження британських інформаційних новин у її колишніх колоніях та азійських країнах, зокрема Китаї та Індії. В яких позиції держави є досить стабільними, і в яких Великобританія забезпечила собі інформаційну підтримку. Який в подальшому характеризувався значним оборотом коштів і активним розвитком національної інформаційної сфери.

В інформаційній політиці Великобританії визначаються головні сфери використання інформаційних технологій в суспільстві. По-перше, це освіта, охорона здоров'я, приватний бізнес. Інформаційна політика країни охоплює відповідні правові норми, які гарантують свободу інформаційної для економіки і захист національних інтересів держави в європейському просторі та на міжнародному ринку взагалі [14, 20].

Аспекти політичної складової інформаційної політики Великобританії визначені в ключових урядових програмах, таких як "Information Age", "Відродження нової, молоді Британії", "The Governments Policy for the Information Age", "The UK on-line: Information Society Initiative" тощо. [6, 11].

Програма модернізації діяльності британського уряду "Електронний уряд"

(до 2009 р.) розглядає розбудову електронних урядових та комерційних систем, забезпечити вільний доступ стосовно них для громадськості, а також створення спеціальних точок доступу для певних груп суспільства враховуючи їх інформаційні потреби.

Наступна програма "Information Age" направлена на розвиток електронної комерції у якості головного фактора відновленої економічної політики, оптимізації співробітництва уряду з громадськістю, комп'ютерної грамотності суспільства, розширення сфери інформаційних послуг, активізації міжурядових організацій Великобританії, розвитку окремої корпоративної стратегії інформаційних технологій. В програмі зазначено, що пріоритетний розвиток електронної комерції має забезпечити стабільне економічне зростання країни.

Окремий напрям політичної діяльності уряду Великобританії в галузі інформаційної політики було зафіксовано в ще одній національній програмі "The Government's Policy for the Information Age". За проведенням якої передбачається всебічний розвиток електронної комерції задля забезпечення економічного підйому; розвитку телекомунікаційного ринку держави; впровадження оновлених інформаційних та комунікаційних положень у більшість сфер соціального життя громадян.

Креативний проект відбудови інформаційного суспільства "The UK on-line: Information Society Initiative" поставив за мету підтримку малого та середнього бізнесу як раз за допомогою інтеграції до мережі електронної комерції [25, 63].

Урядом Великобританії за допомогою веб-сайту "Information Society Initiative" було здійснено аналітичну роботу саме інформаційного вектору європейської економіки, зроблено аналіз процесу конвергенції засобів комунікації, а також соціальної складової становлення інформаційного суспільства в країні.

Окремою рисою проведення інформаційної політики Великобританії стало створення супермагістралей та регіональних мереж задля підвищення та оптимізації високої ефективності міжрегіонального та міжнародного науково-

технічного співробітництва. Зокрема, були впроваджені якісно нові інноваційні технологічні проекти такі як Janet та трансформований SuperJanetIV, які передбачали використання новітніх технологій, поширення доступу до інформаційних можливостей в різних системах мереж, більшої якості проведення наукових досліджень, наукового співробітництва та обміну на міжнародному, регіональному та національному рівнях.

Якщо перейти до деталізації інформаційної політики окремих держав, то передусім зазначимо, інформаційну політику Федерального уряду Німеччини. В основі якої полягає концепція вільного вираження поглядів, вільний транскордонний обмін інформацією, розвиток інформаційних та комунікаційних мереж, вільна конкуренція в інформаційній площині, створення якісно нових норм і принципів правового регулювання інформаційної діяльності у суспільстві.

Основні положення концепції інформаційної політики ФРН відповідають європейським стандартам і загальним правовим підходам, що визначають особливу політичну роль засобів комунікації в суспільстві з огляду їх впливу на формування громадської думки і суспільної свідомості, враховуючи при цьому національні інтереси і доктрину розвитку "оновленої" Німеччини [14, 137].

Федеральним урядом Німеччини, який покладав велику увагу на політичну роль інформаційних процесів і технологій, було прийнято чотири інформаційні програми, кожна з них окремо мала певні цілі стосовно політичного та економічного розвитку держави. Однією з перших стала I&D – Program, яка була прийнята ще у 1974-1977 рр. Програма була розроблена з метою забезпечення доступу до інформаційних каналів усіх верств суспільства, охоплення наукових знань стосовно інформаційних процесів, участь у політичних дискусіях, що стосувалися актуальних проблем інформаційного розвитку суспільства сучасності. Ключовими напрямками зазначеної програми було зафіксовано продуктивність досліджень, запровадження інформаційної освіти, підвищення соціального рівня; покращення електронної

комерції, впровадження інформаційної системи у діяльність підприємств малого і середнього бізнесу; інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття урядових, парламентських та правоохоронних рішень; європейську інтеграцію, активізацію міжнародного обміну інформацією, введення новітніх інформаційних технологій у майже всі сфери діяльності суспільства.

Наступна програма "Fash informations program" ставила за мету переорієнтацію федеральної інформаційної політики на нові наміри, зокрема це був розвиток інформаційного ринку та інформаційного бізнесу; прояв ліберальності в інформаційній діяльності щодо підприємств приватного сектору; розробка транскордонної політики та посилення міжнародних позицій Німеччини в сфері інформаційних обміні. Впровадженням програми стало забезпечення доступу до міжнародних систем і мереж німецьких підприємств, які були зорієнтовані на використання новітніх технологій; відновлення інформаційного та комерційного середовищ окремо для приватного бізнесу. Утворення мереж телекомунікації за окремими спрямуваннями життєдіяльності суспільства, зокрема охорони здоров'я, біології, сільського господарства. Таким чином, ця програма стала своєрідним втіленням фундаментальної політики, ключовою ідеєю якої було локалізувати контроль уряду і підвищити розвиток приватної ініціативи [14, 145].

Остання "Федеральна програма підтримки нових комунікаційних та інформаційних технологій" була розроблена для контролю зі сторони окремих міністерств щодо фінансування державних установ та приватних підприємств, інформаційних центрів та служб за визначеними новими напрямками діяльності.

Федеральний закон про телекомунікації, який був прийнятий у 1991 р. надає право земельного ліцензування інформаційної діяльності, стимулює розвиток нових інформаційних послуг (відеозамовлень, відеотексту, платних послуг та прог-рамних продуктів на замовлення користувачів), зобов'язує законодавчо обмежувати поширення інформації (зокрема в мережі Internet) забороненого змісту; поєднання демократичних європейських традицій

(право вільного обігу інформації, свободи слова і ЗМК, право захисту інформації державного, конфіденційного, комерційного характеру і персональної інформації приватного характеру, право загальнолюдських цінностей і право користувачів у комп'ютерних мережах і системах) та жорсткі обмеження щодо інформації, забороненої міжнародними нормами.

Наступний вагомий нормативний акт це Закон ФРН про Internet, прийнятий у 1997 р., що визначав надійність за поширення недозволених матеріалів, таких як злочинність, насилля, агресія, порнографія, образи людської гідності. Цей закон формулював правила конфіденційності персональних даних, електронного підпису та відповідальність провайдерів за сутність інформаційних продуктів, що поширюються через їхні мережі; сприяння розвитку засобів комунікації та національних мереж і систем у країнах Центральної і Східної Європи, країнах, що розвиваються. Інформаційна політика Федерального уряду спрямована на реформування державного управління в цих країнах, їх участь у транскордонному вільному обміні інформацією, пропаганду ідеалів європейського демократизму, створення відповідної правової бази, технічного оснащення інформаційного сектору та підготовку кваліфікованих спеціалістів у Німеччині для національних та приватних корпорацій, установ, фондів, спілок [9, 195]].

Основні напрямки сприяння ФРН країнам "нової демократії" включали в себе наступні положення:

а) політичні консультації з питань організації демократичних структур засобів комунікації і відповідних організаційних рамок умов;

б) поставки обладнання і спорудження технічних установок засобів масової комунікації, радіорелейних мереж, електронних станцій, телестудій, поліграфії, комп'ютерних центрів та локальних мереж;

в) надання експертної допомоги для створення програм, проектів і стратегій інформаційної політики;

г) професійна підготовка і підвищення кваліфікації місцевого персоналу як у розвинутих країнах, так і в Німеччині.

За повідомленнями "Німецької хвилі" протягом 1991-1993 рр., у

політичних інституціях, органах федерального управління, в земельних урядах та організаціях пройшли підготовку і набули нової кваліфікації близько 2 млн. спеціалістів з країн "третього світу", Центральної та Східної Європи.

Імпульси, що виникають всередині інформаційного суспільства країни становлять гострі політичні дискусії в німецькому суспільстві, оскільки існує досить викривлена позиція політичних еліт та громадськості Німеччини до глобалізації, ідеології європейського інформаційного суспільства та майбутньої інформатизації нації загалом. До головних політичних проблем слід віднести: діяльність політичних партій, трансформацію корпоративного управління, міжнародну мобільність виробництва, проблему соціальної зайнятості і безробіття [9, 114].

Національна інформаційна політика ФРН спрямована на підтримку зусиль міжнародного співтовариства для забезпечення глобалізації демократичних процесів, інтеграції країн "нової демократії" в міжнародний інформаційний простір, поширення технологій толерантності і принципів інформаційного суспільства на базі передового досвіду розвинутих країн Європи.

Далі розглянемо інформаційну політику Франції, яка є складовою державної стратегії розвитку держави, стратегією франкофонії та збереження національної самобутності та ідентичності. Вона є одним з головних компонентів зовнішньої політики країни, співпраці Франції в різних інформаційних програмах та проектах, що стосуються міжурядових європейських організацій, розробки інформаційної економіки, а також розповсюдження комп'ютерних мереж і систем.

Головною метою національної інформаційної політики Франції слід зазначити будівництво інформаційного суспільства, розвинуті інформаційні супермагістралі, включаючи забезпечення франкомовних мереж, становлення електронного ринку і банківської сфери, лібералізація комунікацій, поліпшення інформаційного законодавства. Необхідно стимулювати наукові дослідження в галузі інформаційного бізнесу, створювати необхідні системи безпеки інформації і щодо попередження можливих комп'ютерних злочинів. Різні погляди

політичної еліти Франції на стратегію інформаційного суспільства затримують прогресивний поступ країни до європейської інтеграції і глобального співробітництва. Високий інформаційний потенціал країни (власна аерокосмічна індустрія, електронне виробництво, програмне забезпечення), сфера інформаційних послуг та політика кордонів для зарубіжних інформаційних ТНК, обов'язковий переклад аудіо-відео-кінопродукції, або титрування французькою мовою), державний контроль інформаційної діяльності, включаючи монополію держави на застосування високих технологій, що не сприяють лідерству країни в європейському регіоні та інших регіонах світу [5, 110].

Водночас програма інформаційного суспільства, що була прийнята у 1998 р. відзначила провідні напрями співробітництва в межах компетенції міністерства зовнішньої політики Франції. На початку документу прописано, що нові інформаційні та комунікаційні технології, які впливають на глибокі зміни у суспільстві, в політичному, економічному, культурному співробітництві держав будуть мати досить глобальні наслідки. Тому, формування новітніх технологій буде потребувати повноцінної системи підходів до визначення правових, зовнішньополітичних, науково-дослідницьких та прикладних аспектів глобальної комунікації і спонукає до необхідності проведення міжнародних консультацій щодо проблем модифікації комунікаційних мереж, охорони інформаційної інтелектуальної власності, електронних платежів, охорони приватного життя, вільного обігу інформації тощо. Тому, вже у першій главі були зазначені завдання і функції Міністерства закордонних справ Франції щодо визначення інформаційного співробітництва в рамках міжнародних організацій (зокрема, СОТ, Ради Європи, Європейського Союзу, Міжнародного Телекомунікаційного Союзу). Угода про інформаційні технології (1997 р.), підписана країнами Великої Сімки, створює умови для лібералізації телекомунікації, вільної конкуренції, електронної торгівлі[23, 16].

Було вироблено визнано, що Франкофонія захищається компетентними документами, принципами зовнішніх відносин з франкомовними країнами;

координацію міжнародного співробітництва у боротьбі проти нових форм злочинності в інформаційній сфері, підвищення ефективності процедури взаємодопомоги в правоохоронній та судовій сферах; створення нових міжнародних договорів та угод про комп'ютерні злочини; вдосконалення систем електронних платежів (особливо електронного підпису), охорони прав споживачів, інтелектуальної власності та приватного життя, розробку регуляторних механізмів для країн європейського ринку.

Розглянуті стратегії інформаційної політики Франції також враховують і країни пріоритетного співробітництва, а саме франкомовні країни Азії, Африки, Латинської Америки. У контексті глобалізації, комунікації і просування національних інтересів у "треті країни" урядом Франції було започатковано створення у 1998 р. інвестиційного фонду допомоги і співробітництва задля підтримки використання нових французьких технологій в африканському регіоні, економічних і культурних відносин, зокрема, запровадження нових технологій і франкомовних серверів для освітніх програм в мережі Internet, підтримки університетських курсів з інформації та культури французькою мовою, створення франко-африканських наукових дослідницьких центрів з проблем інформації і комунікації, поширення французьких програмних продуктів для користувачів персональних комп'ютерів [126, 215].

Політична структуризація французького суспільства визначає дискусійний характер проблематики інформаційної цивілізації. Міжнародні конференції, конгреси, слухання з проблем інформаційного суспільства, які у Франції відбуваються в рамках міжнародних організацій ЮНЕСКО/ООН, Ради Європи, Європейського Суду з прав людини, публікації програмних документів щодо спеціалізованих напрямків міжнародного співробітництва – інформаційного права, інфоетики, багатомовності Internet, електронної комерції, соціокультурного розвитку впливають на громадську думку і політичні рішення, позицію країни в міжнародних відносинах, проведенні акцентованої зовнішньої політики з пріоритетом національних інтересів у

глобальних трансформаціях на основі нового технологічного прогресу.

Наспаним етапом, розглянемо основи інформаційної політики країн Бенілюксу (Бельгія, Нідерланди, Люксембург). Зазначеним країнам відповідає закладена доктрина зовнішньої та внутрішньої політики, що включає в себе відкрите суспільство, відкритість економіки, розвинутий менталітет і збереження традицій, толерантність та допомога в політичному вирішенні конфліктів. Країни підтримують обраний стратегічний курс на євроінтеграцію та атлантизм, а також реалізацію політики нового об'єднання Європи в основі якої закладено ключова цінність «Європа політична – Європа географічна» [56].

Концепція становлення інформаційного суспільства під егідою Європейського Союзу (в країнах Бенілюксу розташовані резиденції впливових міжнародних організацій та спеціалізованих установ Європейського Союзу) простежується в програмах Федерального уряду Бельгії «Принципи процвітання активного суспільства» (1995 р.), «Федеральна ініціатива щодо становлення інформаційного суспільства» (1994 р.), «План дій щодо провідної ролі Бельгії в інформаційному суспільстві» (1998 р.), щодо створення умов для розвитку оновленої інформаційної економіки, в нових компонентах зовнішньої політики, зміні законодавства, процесах конвергенції і лібералізації комунікацій, трансформації муніципального управління.

Програма «Федеральна ініціатива щодо становлення інформаційного суспільства» направлена на зростання соціальної активності бельгійського суспільства, реалізацію творчого потенціалу громадянина, розвиток інновацій та інтелектуального потенціалу кожної держави. Регулювання нормалізованого зовнішньополітичного курсу щодо відносин з провідними європейськими країнами, наприклад, Німеччиною, Францією, Великобританією створює якісно нові інформаційні фактори прогресу держави, зокрема вагомий інтерес щодо прискореної інтеграції економічних систем країн ЄС на базі комунікаційних та інформаційних технологій [33, 19].

Наприклад, програма «План дій щодо провідної ролі Бельгії в

інформаційному суспільств» охоплює наступні напрямки:

- 1) розробка якісної системи електронного уряду;
- 2) забезпечити гарантії для широкого доступу загалу до сучасних інформаційних мереж і неможливість дискримінації за інформаційною ознакою;
- 3) розбудову національної інфраструктури телекомунікації, зокрема Бельгійської інформаційної супермагістралі;
- 4) стимулювання наукових досліджень та інновацій для впровадження інформаційної економіки;
- 5) вироблення гнучких основ регулювання інформаційної сфери.

Країни Європи приділяють значну увагу проблемі комп'ютерної безпеки в галузі високих технологій, боротьбі з комп'ютерною злочинністю в глобальній мережі Internet. Міжнародний форум країн Великої Сімки, який відбувся 24 жовтня 2000 року в Берліні, закликав експертів і провідних спеціалістів Європи створити спеціальний каталог правил для роботи з Internet – пакет стандартних рекомендацій інформаційної безпеки для користувачів глобальними мережами. Доповідачі наголошували, що проблема полягає не в спеціальних захисних програмах, а в етичності учасників електронної комунікації, дотриманні правил поведінки в Internet.

Висновки до розділу 3.

Таким чином, взаємодія національних інформаційних політик країн-членів ЄС з глобальними інформаційними процесами викликана об'єктивною необхідністю брати участь у процесах загальноцивілізаційного розвитку. Участь в глобальному інформаційному просторі для кожної окремої європейської держави носить як об'єктивний, так і суб'єктивний характер.

Неупередженість процесу полягає в основі того, що оновлена структура національного інтересу країн потребує від них бути учасниками універсальних організацій, поєднуючи при цьому національні правові та політичні системи. В свою чергу, це підлягає трансформації всього суспільного життя, його суспільно-політичної, соціально-економічної і духовної складової. Водночас суб'єктивність цього процесу полягає в тому, що кожна окрема держава має

досить різні фінансові, економічні, інтелектуальні та технологічні можливості для повноцінної участі в нових інформаційних процесах. Однак, вирішальним фактором, на наш погляд, є рівень усвідомлення політичними елітами важливості інтегрованості будь-якої країни в глобальні процеси сучасності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проаналізувавши особливості формування інформаційної політики як інструменту реалізації зовнішньополітичного курсу Європейського Союзу, можна зробити наступні висновки.

Державна інформаційна політика реалізує свої функції державного управління системою соціально-політичних відносин суспільства через встановлені європейським законодавством заходи, процедури та технології інформаційно-психологічного впливу на індивідуальну та колективну свідомість громадян, окремих соціальних груп та всього суспільства загалом.

Поряд з інформаційною політикою, в інформаційному суспільстві вигляд системи політичних відносин на глобальному (геополітичному) рівні визначає явище, яке отримало назву інформаційного протиборства. Для інформаційної політики важливе значення має розгляд інформаційного простору як простору не стільки фізичного, скільки соціального типу. Важливою особливістю інформаційного простору, яка дозволяє розглядати його саме з такої точки зору, є те, що, на відміну від інших просторів, де фізичну географію визначає влада, у інформаційному суспільстві структуру влади визначають інформація і знання. Значущість у інформаційному просторі для інформаційної політики мають ті його компоненти та процеси, вплив на які засобами інформаційної політики дозволяє впливати на перспективи, на конкретних осіб, які приймають рішення, контролювати системи збору, обробки, зберігання та передачі інформації, примножувати ресурси.

Вивчивши за проблемним принципом наукові праці, в яких досліджуються питання інформаційного суспільства, ролі та місця інформації в сучасних суспільно-політичних процесах, ми класифікували їх за досліджуваними проблемами. Ми дійшли висновку, що наукова спільнота активно досліджує проблеми, пов'язані з цивілізаційними змінами, що носять інформаційний і мережевий характер. Умовно всю проблематику цієї дискусії

можемо розділити на праці загальнотеоретичного характеру, що вивчають питання інформаційного суспільства, властивостей інформації, тощо. Друга група матеріалів присвячена формуванню глобального інформаційного простору, інформаційним викликам і загрозам, проблемам інформаційної безпеки та регулювання суспільними процесами та інфопростором – інформаційній політиці держави як загальнотеоретичному поняттю. Третя група досліджень стосується безпосередньо інформаційних процесів в Європі, проблемам формування європейського інформаційного простору і загальної інформаційної політики ЄС.

Дослідивши джерела як офіційного так і неофіційного походження з проблеми, ми дійшли висновку, що наявність широкої нормативно-правової бази для регулювання інформаційними процесами в Європі є свідченням усвідомлення об'єктивно-суб'єктивного характеру загальноцивілізаційних змін європейськими владними функціонерами. Вся сукупність джерел свідчить про те, що інформаційна політика в Європі здійснюється на трьох рівнях – глобальному, регіональному (як загальна інфополітика Євросоюзу) та національних інформаційних політик окремих європейських держав

Загалом, законодавча база Європейської інформаційної політики включає міжнародно-правові акти, такі як Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства, резолюції ООН, наприклад, Резолюція, прийнята ГА ООН „Розвиток у сфері інформації та телекомунікації в контексті інформаційного суспільства”, резолюції та рішення ООН/ЮНЕСКО стосовно інформаційного суспільства і т.д., законодавство Європейського Союзу (наприклад, Маастрихтський договір 1992 року, Лісабонський договір 2000 року, доповідь „Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради ЄС” і т.д.), стратегій інформаційного розвитку та інформаційної безпеки окремих європейських держав.

Аналіз джерельної бази загалом показав, що існує узгодження інформаційних політик різних рівнів. Проте, інформаційна політика Євросоюзу є свого роду транзитною ланкою, що з одного боку, узгоджує національні

інтереси в інформаційній сфері окремих держав між собою, дозволяє виробити компромісну усереднену позицію всіх країн, а з іншого – представляє інтереси всієї європейської спільноти на глобальному рівні.

Участь країн Євросоюзу в глобальних інформаційних процесах реалізується через систему універсальних структур ООН/ЮНЕСКО, НАТО, СОТ, тощо. Регіональна інформаційна політика реалізується у двох основних напрямках, перший – це реалізація європейської інформаційної політики через стратегії, програми і проекти міжурядових регіональних організацій, таких, як Рада Європи (РЄ), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Центральна Європейська Ініціатива (ЦЕІ), у рамках яких розглядаються і вирішуються проблеми становлення інформаційного суспільства в Європі, проблеми інформаційної економіки, електронної торгівлі тощо. Важливість цього напрямку полягає в тому, що дає змогу розвивати відносини з великою кількістю країн, в першу чергу з тими, що не є членами ЄС, другий напрямок – інформаційна політика як спільна політика (common policy) Європейського Союзу, який реалізується через установи та механізми Європейського Союзу, такі як Європарламент, Єврокомісія, Форум інформаційного суспільства та інші, які розробляють велику кількість програм та інноваційних проектів.

Також, слід відзначити, що на сучасному етапі змінюються параметри безпеки, та виникають нові загрози та виклики, тому поступово інформаційна безпека стає є одним з основних елементів національної безпеки тієї чи іншої країни або державного утворення задля забезпечення та захисту основних інтересів держави, що стало неможливим в умовах глобалізації без врахування зовнішньополітичних інтересів інших держав у глобальному масштабі та інтересів інших акторів міжнародних відносин відносно прогнозування їх діяльності. Всі ці фактори змушують держави розробляти власну інформаційну політику задля протистояння тим чи іншим загрозам, та забезпечення конкурентоспроможності у світі.

Загалом метою інформаційної політики Євросоюзу є формування необхідного інформаційного простору на внутрішньому (як мобілізаційний фактор) і на зовнішньому рівнях. Інформаційна політика як фактор забезпечення зовнішньополітичних інтересів ЄС має ряд особливостей. Насамперед, це полягає в тому, що сама зовнішньополітична і оборонна сфера є надзвичайно складними для інтеграції. Це можна пояснити, мабуть тим, що можливість здійснювати власну зовнішню політику є однією із ключових ознак суверенітету держави. А тому надзвичайно складно відмовитись від певних історично сформованих національних пріоритетів, бо потрібно долати при цьому внутрішню політичну конкуренцію. Крім того, інформаційна політика, є засобом комунікації і формування громадської думки щодо певних питань міжнародної політики. Формування інформаційного простору здійснюється на основі комунікативних технологій через засоби масової комунікації, які містять науково-обґрунтовані параметри частоти, характеру, тону та часу подачі тієї чи іншої інформації. Окрім актуалізуючої та соціальної функцій, інформаційна політика ЄС виконує ще й надзвичайно важливу геополітичну функцію.

Загалом структура інфополітики Європейського Союзу базується на засадах відкритості, загального доступу, подолання розриву в інформаційних можливостях, проти дискримінації за інформаційною ознакою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми формування та розвитку європейського інформаційного простору : колективна монографія. Луцьк : ВНУ імені. Лесі Українки, 2012. 357 с.
2. Бангеманн А. Европа и мировое информационное сообщество. Рост, конкуренция, занятость, цели и пути в XXI век // Бюллетень Европейской комиссии. Приложение. 1993. №6. С.5-32.
3. Бангеманн М. Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради Європейського Союзу, Європа на шляху до інформаційного суспільства. К. 2000. 234 с.
4. Башук А.І. Інформаційна політика : навч. посіб. – Ч.1. – К.: Вид-во ІЖ КНУ ім. Т. Шевченка, 2007. 90 с.
5. Блер Т. Глобальна політика і глобальна економіка URL: <http://www.weforum.org/> (дата звернення: 01.08.2021).
6. Гулай В. «Інформаційна політика Європейського Союзу» як навчальна дисципліна та напрям міждисциплінарних студій // Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2019, № 1(5). С. 86-95.
7. Десятков А.С. Информационное общество и проблема глобального риска URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11714.html> (дата звернення: 18.08.2021).
8. Договір про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01131> (дата звернення: 13.06.2021).
9. Дрейк У.Дж. Распределенная информационная революция и глобальное информационное общество URL: <http://www.rpo.russian.usia.co.at/> (дата звернення: 12.03.2021).

10. Європейський досвід нормативно-проектного забезпечення розвитку інформаційного суспільства: висновки для України URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Gnatyuk-59546.pdf> (дата звернення: 15.08.2021).
11. Забара І.М. Сучасний міжнародний інформаційний правопорядок: концептуальні підходи і питання періодизації URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/zimsmp_13_1_2015_0.pdf (дата звернення: 23.08.2021).
12. Зернецька О.В. Глобальна комунікаційна політика і демократичний розвиток // Дослідження світової політики: Зб. Наук. пр. Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. К. Політична думка, 2000. Вип. 9. С. 3-9.
13. Зиновьева Е. Цифровой суверенитет европейского союза URL: <http://www.sov-europe.ru/images/pdf/2021/2-2021/Zinovieva-2-21.pdf> (дата звернення: 17.04.2021).
14. Іноземцев В. Нова постіндустріальна хвиля на Заході. М.: Аспект-Пресс. 1999. 380 с.
15. Карпенко В.О. Інформаційна політика та безпека : підручник К. : Нора-Друк, 2006. 320 с.
16. Касл С. Європейцы выбирают реальную политику URL: http://www.inopressa.ru/boston_globe/2008/11/11 (дата звернення: 13.08.2021).
17. Качний О. С. Електронне урядування як багатофункціональний інструмент державного управління в інформаційному суспільстві URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2015/15.pdf (дата звернення: 16.08.2021).
18. Клімушин П.С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: монографія / П.С. Клімушин, А.О. Серенок. Х.: Видво ХарРІ НАДУ "Магістр". 2010. 312 с.
19. Кристиансон М. Подход к анализу информационной политики, основанный на изменениях в глобальных экономических силах //

- Международный форум по информации и документации. 1996. т.21. №1. С. 115-127.
20. Куренда Л.Д. Окремі аспекти забезпечення інформаційної безпеки Європейського Союзу URL: <http://ippi.org.ua/kurenda-ld-okremi-aspekti-zabezpechennya-informatsiinoi-bezpeki-%D1%94vropeiskogo-soyuzu> (дата звернення: 23.02.2021).
21. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К. Політична думка. 1996. С. 362-380.
22. Лисицин Е. М. Питання теорії міжнародних конфліктів, національної і міжнародної безпеки // Глобальні трансформації і стратегії розвитку. К.: Віпол. 1999. С. 41-49.
23. Лунь Ю.О. Характеристика Європейських медіа-ресурсів в структурі інформаційних послуг ЄС URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/19233/1/54-Lun-262-265.pdf> (дата звернення: 11.05.2021).
24. Лунь Ю.О., Крап А.П., Овсіюк М.О. Характеристика європейських медіа-ресурсів в структурі інформаційних послуг ЄС. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/19233/1/54-Lun-262-265.pdf> (дата звернення: 12.09.2021).
25. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика. К.: Наша культура і наука. 2000. 368 с.
26. Макаренко Є. А. Європейські комунікації монограф. К.: Центр вільної преси, 2006. – 536 с.
27. Макаренко Є. А. Міжнародні інформаційні відносини. // К.: Наша культура і наука. 2002. 452 с.
28. Макаренко Є. А. Проблемний аналіз концепцій регіональної та національної інформаційної політики // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 1999. № 15. С. 168-199.
29. Макаренко Є.А. Європейська інформаційна політика К.: Наша культура і наука, 2003. – 368 с.

30. Макаренко Є.А. Європейська інформаційна політика: Монографія. К.: Наша культура і наука, 2005. – 368 с.
31. Макаренко Є.А. Європейська комунікація у контексті глобального міжнародного розвитку // Вісник Київського університету. Міжнародні відносини. 1999. № 11. С. 69-72.
32. Макаренко Є.А. Європейське інформаційне суспільство: виклики ХХІ століття для країн Центральної та Східної Європи // Вісник Київського університету. Міжнародні відносини. 2000. № 17. С. 64-77.
33. Макаренко Є.А. Інформаційне суспільство, політика, право в програмній діяльності ЮНЕСКО // К.: Наша культура і наука, 2001. 385 с.
34. Макаренко Є.А. Міжнародні аспекти інформаційної політики України: прогнозування національних перспектив становлення інформаційного суспільства // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2000. Випуск 17. Частина I. С. 173-195.
35. Макаренко Є.А. Політичні стратегії інформаційного суспільства: специфіка національних моделей // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2000. № 22. Частина I. С. 202-210.
36. Масмуді М. Новий міжнародний порядок в галузі інформації і комунікації // Міжнародна комісія з дослідження проблем комунікації Париж, ЮНЕСКО. 1978. 25 с.
37. Мей Кр. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд: Пер. з англ. К.: «К.І.С.», 2004. 220 с.
38. Мельник М. Державна політика у сфері розвитку інформаційного суспільства у Франції: перспективи для України URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04\(11\)/11mmvfpu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04(11)/11mmvfpu.pdf) (дата звернення: 12.06.2021).
39. Мосдорф З. Глобальне село: прозорість і відповідальність в інформаційну добу URL: [http:// www.germany.org.ru/](http://www.germany.org.ru/) (дата звернення: 12.06.2021).

40. Мур Н. Права и обязанности в информационном обществе // Научные и технические библиотеки. 1999. № 1. С.10.
41. Ніццький договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_261#Text (дата звернення: 14.09.2021).
42. Овсіюк М.О. Інформаційної політики ЄС у галузі медіа ресурсів URL: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2011/Politologia/10_85580.doc.htm (дата звернення: 01.09.2021).
43. Особливості стратегії інформатизації суспільства в країнах світу URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/199.pdf> (дата звернення: 01.04.2021).
44. От традиционных к сетевым СМИ: Передовая практика и перспективы URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/2/102323.pdf> (дата звернення: 11.08.2021).
45. План дій для становлення інформаційного суспільства. Доповіді Європейської Комісії Європейського Союзу URL: http://www.europa.eu.int/comm/dgs/information_society.pdf (дата звернення: 11.11.2020).
46. Почепцов Г.Г. Інформаційна політика : навч. посіб. К. : Знання, 2006. 663с.
47. Програма інформаційного суспільства уряду Франції URL: <http://www.france.diplomatic.fr/> (дата звернення: 14.07.2021).
48. Програми Ради Європи URL: <http://www.europare.eu.int/> (дата звернення: 25.04.2021).
49. Резолюції/Рішення ЮНЕСКО: 1946-1989 рр. URL: <http://www.unesco.org/publishing/index.html> (дата звернення: 25.02.2021).
50. Сало Н.М. Інформаційно-комунікаційні технології в контексті сучасних міжнародних відносин URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/17835/1/%D0%9C%D0%90%D0%93.%20%D0%A1%D0%90%D0%9B%D0%9E.pdf> (дата звернення: 19.03.2021).
51. Создание электронного правительства во Франции URL:

<http://www.svobodainfo.org/ru/node/25> (дата звернення: 19.04.2021).

52. Філіпенко Д.О. Формування інституційної бази інформаційної політики ЄС. –К., 2003. С. 12.
53. Шепель Н.М. Інформаційна політика Європейського Союзу: нормативно правова база та структура / Гілея (науковий вісник): збірник наукових праць. Спецвипуск. К., 2009. С. 334-340.
54. Штанько В.І. Інформаційне суспільство: соціальнофілософські проблеми становлення: Навч. Посібник. Харків: ХНУРЕ. 2012. 172 с.
55. ЮНЕСКО и информационное общество для всех. Концептуальный документ. С-II-96/WS/4. Париж. 1996. 16 с.
56. Якушев М.В. Информационное общество и правовое регулирование: новые проблемы теории и практики URL: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPAEng/2be96a4e09339699c32568b1003ab653> (дата звернення: 11.04.2021).
57. Basic Documents UNESCO 1989-1995. News Communication Strategy. Document C II-96/WS/2. Paris, UNESCO. 1995. 109 p.
58. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. N.Y., 1976. 483 p.
59. Bell D. The Third Technological Revolution And Its Possible Socio-Economic Consequences. Tokyo, 1990. 650 p.
60. Bell D. The Year 2000 – The Trajectory of an Idea. Toward the Year 2000. Work in Progress. Boston, 1968.
61. Beniger I.R. The control revolution: Technologic and economical origins of the information society. Cambridge (Massachusetts). L. 1986.
62. Benita Ferrero-Waldner External Relations: latest developments URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/SPEECH_07_7 (дата звернення: 12.10.2021).
63. Bigo D. The European international security ficed: shakes and rivalries in a newly developing area of police intervention. Pinter Publication, 1994. 241 p.

64. Brzezinski Z.K. Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the Twenty-First Century. Pub. Collier Books, 1994. 240 p.
65. Brzezinsky Z. Between Two Ages. America's Role in the Technotronic Era. N.Y.: The Viking Press, 1970.
66. Building the European Information Society for Us All. First Reflections of the High Level Group of Experts. Interim Report. URL: <http://aei.pitt.edu/8692/1/8692.pdf> (дата звернення: 21.04.2021).
67. Castells M. Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I-III. Oxford, 1996-1998. Europe at the Forefront of the Global Information Society: Rolling Action Plan. Communication from the European Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of Regions, 1996.
68. Digital Agenda in the Europe 2020 strategy. URL: <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-agenda-europe-2020-strategy> (дата звернення: 10.06.2021).
69. Digital Canada 150. URL: <http://www.ic.gc.ca/eic/site/028.nsf/eng/home> (дата звернення: 12.03.2021).
70. Drucker P. The New Realities. Oxford, Harper Collins Pub., 1996. P. 24-28.
71. Europe and Global Information Society. Recommendations of the High-Level Group on the Information Society to the Corfu European Council (Bangemann Group). European Commission. URL: http://www.europa.eu.int/comm/dgs/information_society/pdf/ (дата звернення: 22.08.2021).
72. European Commission: Impact Study. The Effects on the Union's Policies of Enlargement to the Applicant Countries of Central and Eastern Europe. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-4-1998-0107_EN.html (дата звернення: 11.08.2021).
73. European Ministerial Conferences on Mass Media Policy and Council of Europe Conferences of Ministers responsible for Media and New Communication Services. URL: <https://rm.coe.int/16806461fb> (дата звернення: 13.04.2021).

74. Europe's Way to the Information Society: An Action Plan by the European Commission. URL: <http://www.europa.eu.int/comm/> (дата звернення: 17.09.2021)
75. Europe's Way to the Information Society: An Action Plan by the European Commission. URL: http://www.europa.eu.int/comm/dgs/information_society/pdf/ (дата звернення: 20.08.2021).
76. EU-Russia Summit: The Start of a New Age. URL: http://www.eu2008.si/en/News_and_Documents/Press_Releases/June/2706KPV_EU_Rusija1.htm (дата звернення: 10.09.2021).
77. Fukujama F. The End of Order. L. Pub. Free Press, 1999. 336 p.
78. Fukuyama F. The End of the History and the Last Man. L.-N.Y, 1992. P. 10.
79. Fukuyama F. Trust. The Social Virtues and the Creation of Prosperity. N.Y. Free Press, 1996. P. 135.
80. Galbraith J. The Good Society. The Human Agenda. N.Y.: Pub. HMC, 1996. 152 p.
81. Giddens A. Social Theory and Modern Sociology. Cambridge, 1987. P. 112-127.
82. Giddens A. The Consequences of Modernity. Cambridge, Polity Press, 1996.
83. Gore A., vice President of the United States, Brown R., secretary of commerce and chairman information infrastructure task force. The Global Information Infrastructure: agenda for cooperation. Peter Max, 1995.
84. Gudbi D. "Europe Undivided. The New Logic of Peace" Wash., 1998.
85. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handels. Fr./M., 1981.
86. Handy Ch. The Hungry Spirit. Beyond Capitalism – A Quest for Purpose in the Modern World. L. Hutchinson, 1997. P. 5-43.
87. Held D. Democracy and the Global Order. From the Modern State to Cosmopolitan Governance. Cambridge. Polity Press, 1995. P. 109.
88. Hunt T. Public Relations Techniques. Harcourt Brace College Publishers. Orlando, Fl., 1994.

89. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order. N.Y.: Simon & Schuster, 1996. 368 p.
90. INFO 2000. Germany's Way to the Information Society. Report of the Federal government / Summary and Action Plan. The German Federal Ministry of Economics. Bonn, 1996. Information Technology and the Law - National Program IteR. Hague Netherlands, 1996.
91. Information Document 30th Session General Conference UNESCO «Social, Ethical and Legal Issues of Cyberspace in the twenty-fifth Century». URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372579> (дата звернення: 18.03.2021).
92. Information Society: Agenda for Action in the UK. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/016555159702300101?journalCode=jib> (дата звернення: 15.05.2021).
93. Information superhighways. URL: <https://ntouk.files.wordpress.com/2015/06/1994-information-superhighway.pdf> (дата звернення: 19.04.2021).
94. Inglehart R. Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in Information Societies. Princeton, Princeton Univ. Press, 1997. 464 p.
95. International UNESCO Symposium on Copyright and Communication in the Information Society. URL: <https://www.sldinfo.com/wp-content/uploads/2018/02/146243eo.pdf> (дата звернення: 11.02.2021)
96. Maisl H. Le Citoyen "Internaute" entre Liberte d'Acces aux Documents Administratifs et Protection des Donnees Personnelles. // Revue francaise d'administration publique. 1997. № 81.
97. Martin W.J. The information Society. L., 1988.
98. Masuda Y. Managing in the information society: Releasing synergy Japanese style. Oxford, Cambridge, 1990.

99. Moore N. Information policy and strategic development: a framework for the analysis of policy objectives. ASLIB Proceeding. 1993. vol. 45. № 11/12. N.Y.: Kodansha America Ltd., 1991. P. 21-35.
100. Nora S. The Computerisation of Society. A Report to the President of France. Cambridge, L., 1980.
101. Okinawa Charter on the Global Information Society. URL: <http://www.g8Kyuschu-okinawa.go.jp/le/documents/itl.html> (дата звернення: 13.03.2021).
102. Piskorska G. A. The development of information society of France. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/2086> (дата звернення: 15.08.2021).
103. Public Affairs Office Annual Communications Report 1997-98. URL: <https://news.ubc.ca/1998/06/11/archive-ubcreports-1998-98jun11-pa-annrep/> (дата звернення: 14.02.2021).
104. Reinermann H. The Utilization of Information Technology in Germany Administration. International Review of Administrative Sciences. 1997. № 63.
105. Report on "Europe and the global information society. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-4-1996-0244_EN.html (дата звернення: 12.08.2021).
106. Resolution adopted by the General Assembly UN [on the report of the First Committee (A/53/576)] «Development in the field of information and telecommunication in the context of information security». URL: <https://www.un.org/en/ga/first/index.shtml> (дата звернення: 11.05.2021).
107. Robertson D.S. The information revolution. Communication Res. N.Y. 1990. vol.17, №2.
108. Sakaya T. The Knowledge – Value Revolution or A History of the Future. Kodansha. 1991. P. 256.
109. Sparks C. Reading A Communism, Capitalism and the Mass Media. L. Pub. by Lightig Source Inc., 1998. 382 p.

110. Stone N. The Management and Practice of Public Relations. Macmillan Press, 1995.
111. The Declaration of Future Civilisation. Document First World Conference of Global Civilisation. URL: <http://www.one.net.au/> (дата звернення: 22.03.2021).
112. The Declaration of Future Civilisation. Document Second World Conference of Global Civilisation. URL: <http://www.one.net.au/> (дата звернення: 11.05.2021).
113. Thurow L. Creating Wealth. The New Roles for Individuals, Companies and Countries in a Knowledge-Based Economic Battle Among Japan, Europe and America. N.Y., 1993. 126 p.
114. Thurow L. The Future of Capitalism. How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World. L.: Nicolas Brealey Publishing, 1996. 126 p.
115. Trade in Telecommunications. World Telecommunication Development Report 1996-97. URL: https://www.itu.int/osg/spu/intset/whatare/wtdr/chap_6.pdf (дата звернення: 09.02.2021).
116. Wallerstein I. the end of the world as we know it: social science for the twenty-first century. Minneapolis Publ. by University of Minnesota, 2000. 277 p.
117. Webster F. Theories of Information Society. L.: Rourtledge, 1997. P. 53-75.
118. World Information and Communication Report 1999-2000. URL: <https://unevoc.unesco.org/yem/YEM%20-%20Publications/lang=en/akt=detail/qs=4509> (дата звернення: 18.03.2021).
119. World Report Information 1997-98. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/al.1998.7.11.359.7/full/html> (дата звернення: 12.12.2020).
120. World Telecommunication Development Report 1998. URL: https://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/wtdr_98/wtdr98.pdf (дата звернення: 12.04.2021).